

V
D. 7464
572

M. 4464 V. 3. 12

T e B u k v e

№ 412. e

od teh

Pomory inu Bolesni

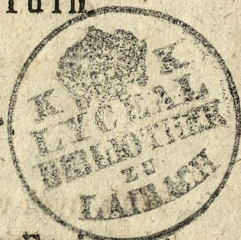
te

Govedine,

teh ouz, inu teh suin

sa

prebivauze na desheli.

Na vishingo ene visoke desheune Regierenge

sloshene

o d

Ansheja Bogalubi Wolsteina;

te

Arznye, inu ranske arznye Vuzhenika, visharja,
inu vuzhenika tega shivinskega osdrauljenja
u zesarfko kralevim spitali te shivine.

U' ZELOUZI,

per Aloys Kleinmarja deshelshkomu Stamparju 1792.

Moja nývā vam nizh nepomaga, kader na njo
nizh nesejete.

W —

180500030=N

Tei sienzi
Marie Theresie
k' spominu.

Tel. No. 101

Maria Theresia

animata

A. 2

Sueta fienza!

Kar si Ti meni naloshila, tistu sem jes do-
pernesiu. Tu so moje bukve: Ti pak si de-
lezh odlozhena. Trudna od prehaja tega shiu-
lenja si se Ti podala u' dolino teh vefsieleh
h'pozhitku. Pozhivei mizhnu, sueta fienza!
gledafh Ti na te Kralestue, zhes katire tvoji
Sinovi gospodujejo, taku poglei tudi na tuoje
ludstvu, katiru si Ti sapustila; ali pa Ti po-
pounema pozhivafh, taku dobru bodi Tebi,
Tebi dobru gre! Tu je ta glafs.

Na Duney

ta 18 dan. Maligatrauna.

1791.

Toiga popreiniga

mestnika A. B. Wolfstein.

1800

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Faint text at the bottom left, possibly a name or address.

Faint text at the bottom right, possibly a name or address.

Lubi desheuni mestniki !

Od sadershanja: od pomory, inu bolesni, inu kug, katire vafho shivino nadlugiejo, bom jes u'teh bukveh suami govoriu. Ti sablodki ali falary, katireh velku med vami tako dobru per streshbi te sdraue, koker tudi per ofkerbleny te boune shivine dopernefsejo, so obiuni, inu u' sak, ja to nar mainfhi tisteh falarjou je nepriden sa vafho hifho, inu fhkodliu sa vafho shivino.

U' obenem dieli vafhe haushinge niste vi taku sad postauleni, koker per leti reji, inu sadershanju vafhe shivine; kader se use premifli, taku vi od tega nar menje vieste. Vi nepposnate te forte te shivine, koker bi jo vi posnat imeli; vi nevieste to gmain (katira se zuitarfka imenuje) od te shlahrne, inu od te dobre reslozhiti; vi spreminite eno f' to drugo; vi nepoahate na te snaminje, katire to shivino sasnamijejo.

Vi nemate ahtinge, koku se ta shivina sadershy, kader je tista fama febi zhries pufhena; kar ahtinge, kar te shivadi dievajo: kar one fourashyo, kar fe boyo: kai sa enu nagnenje imajo: koku one sa zhednost fuojeh kofh, inu duak,

svojev trupou, inu udou fkerbyo ; kar nih sdrauje ohrani, koku one shivijo, dobru dopridejo, u' kup fhajajo, naprei pogmerujejo, svoje mlade ohranyo, pred fou-rashniki, pred hudim u'remenam, pred mrasam, pred mokruto, pred nesdravo jedio, pred urshohi teh pomory inu bolesni obvariyejo. Inu letu samudite vi do-bri ludi !

Pomislite tega kmeta ali baura, katiri temu vinogradu frieshe : katiri gartnarfko rast safaja, katiri pfhenizo, jezhmen, erfh, lan inu druy pafki sad perdeluje, ali ni on u' suojev opravileh dole prifhou, koker vi per terey vafhe shivine ? On posna to dobru seme : on ga reslozhi od tega fredniga inu od tega burniga : on posna to semlo, inu vie to napraulanje, katiru ufe forte seme potrebuje ; on da na zhafs tega leta, tega uremena, inu na ufako mihino riez h ahtingo, katira je temu perdelu niegovega shita pridna ali fhkodliua.

Vinfki kmet reslozhi te terte, kaker en vertnik ali gartnar to driuje inu flanze od teh dobreh inu poredneh reslozhi ; obadua viesta kar je nih rastu nuznu ali fhkodlivu ; koker enu ufaku po leti, jesen, inu

po simi mure povarnanu , ofkerblenu, inu postrieshenu biti ; vi fami ste to pruvo, to nar imenitneifhi is ufih vednosti to vednost to shivino ofkerbeti posabili : vi nemate obene pashe, katira bi to ime ene pashe : obeniga hlieua , katiri bi to ime eniga prebivalifha sa shivino saflushiu. Per vafis je ufaka shivina, inu ufaka lukna doifti dobra sa en hlieu. Taku dougo pak vi taku mislite, vi nikoli nebote ene shlahrne inu dobre shivine dofegli.

Lete inu druje sablodke ali falarje nemorem jes, nemore en druy shivinski arzat vam oduseti ; vi fami inu zelu slofhtvu ali gmaina imate te nar bulfhi mitelne super tefte ; vi morte tiste fkusi vafho marlivost ali flifs , fkusi povanzhanje, fkusi nagnenje h' povanzhanju, h' vuku sagibati ; to slofhtvu ali gmeina more fkusi dobre naprave inu mozhne sapuvedi dolpraviti : fkusi sapuvedi, katire to per delu teh niu inu traunikou u' to pravo sadershnost perpravijo, katire te pashe inu hlieve urounajo : to sadershanje te shivine sdravu inu famunafebnu ftorijo : timu bogimo kmetu ali bauro to kamenfko fou sa niegovo shivino dober kup perpravijo.
i. t. n.

Ali vi timu predpismu ubogate, katuru vam jes u' leteh bukueh dam, ali vi od ufake vishe te pliemene shivine si to nar bul'hi forto isberete: ali vi to staro inu poredno pozhasu prozhdieste: ali vi vezh shivine nedershite, kaker vi rediti morte: ali vi ufo dobru ofkerbite inu ogledate, sa nie zhednost, sa sdravo rejo inu hlieve fkerbite — taku bojo pomorije henale, katire fe od teh urshohou sazhnejo: obene nebõjo nauftale, koker teifte, katire to bouno ureme, ta natura, inu zhafs napravi.

U' bogajte timu opominanju inu naukam zelu! vanzhaite inu dopounite ih tenku! vi sa taifte nemate meni, temuzh MARY THERESY inu NIE visokim SINO-VAM JOSHEFU timu drugimu inu LEOPOLDU hualo dati. Tei pruvi sem jes enbart per enem pogovarjany *) rekou: da jes vam ozhem ene bukvi od pomory te shivine dati. — „Letu meni on popifhi, inu la letu meni on nikar neposabi, ali jes lih „tega nebom doshivela, kar bojo niegoue „bukui tem Kmetam ali bauram poma- „gale, bojo pa moji otrozi doshiveli.“

*) U' Grudni 1779, kir sem jes njei moje isrounanje super ubijanje teh shivadi sa pifsanu podau.

Tu so bile te besiede te reine velike THE-
RESIE. Ona je meni tiste taku toplu u' moi
obzhtik dala, da jes na teiste nikoli —
nikoli nebom posabiu.

Shtiri liete po tiem, 1783, so meni
JOSHEF ta druji skusi mojo pried postau-
leno gosposko *) tudi to delo gor nesli,
od kateriga so te prave bukui u' s'hesteh
shprahah enaist barti skui stisk ali druk na-
sultlobo bile vun dane. Lete, katire so
skusi marnost inu mujo, inu liete pobul-
shane, inu te nar popaunimeishi med te-
mi pruvemi, preusamete od LEOPOLDA
tega drujega. Preusemite jih s'zhas'tjo
inu shegnam, inu hualo daite timu shtif-
tarju, katiri je tiste napravuu.

*) To visoku hualen. zefarski, kralevi suit.

Pruvi Odftauk.

Od isvolenja teh Bikou, inu Krau
sa pleme.

To isvolenje teh Bikou inu Krau sa pleme je ta perva riez h od katire jes u' leteh bukueh suami govoriti ozhem; ona ima sa volo foiga nuza, kateriga vam pernese eno grasno velikust u' febi. Vafhe isvolenje bode sturilu, ali vi lepo, sdravo, shlahtno, mozno inu obftojezho shivino — alpa mehkushno, flabo, boliehafto inu neshlahtno u' vafhe hlieve pershenete.

To vundajanje, katiru vi per kupu ene ali te druje obernete, je malu reslozhenu; ti gmain biki inu krave vaf s fko rei enu telku koshtajo, koker ti shlahtni; obu je murte vi obdershat: obu je ogledat inu ofkerbet, obujem shpisho inu pas ho dati.

Kir ta gmain shivina je od suoje nature flaberfhi inu boliehafteifhi, koker ta shlahtna, taku tista sa vol foiga flabiga shivota vez h ogleje inu reje potrebuje, koker ta sdrava inu mozna inu shlahtna.

Ta reslozhek mad obema je leta: Krave od shlahadne forte, od mozhne nature dale shivijo, koker Zuitarze, one so bol obstojezhe, so rodovitneifhi inu sdraveifhi, kaker od te gmain forte; one nofsyo bulfhi telete, dajo bulfhi inu fiuneifhi mlieku, nih mefsu je bulfhi inu shmahneifhi, nih butter je fiuneifhi, bulfhi lui, inu bulfhi koshe. Sa tega volo kir ta shlahdna shivina je mozhneifhi inu sdraveifhi, koker ta gmain, tako je tudi sa volo te bulfhi nature menje tem pomorijam inu bolesnim podvershena, koker ta gmain.

Kader si vi shlahadne bike, inu krave perpravite, inu jih lepu ogledate, taku vi tilte per dobrem plemenu ahranite, pred temi kushnemi boliesnami inu drujemi obvarijete, katirem so ti flabi podversheni. Ti mladi erbajo od teh starefheh sdrauje, lepoto, obstojezknoft, to flabo inu mozhno naturo. Od gmain shivine se rody ta gmain, od flobe ta flaba: od sdrave ta sdrava inu mozhna: od te neshlahadne ta gmain, ta smiefhana ali zuitarfka: od te shlahadne ta liepa, ta sdrava ino obftejozha.

Ta reslozhik, od katirega jes tu govorim vuzhite se vi fkusi perglihe posnat. Ta gmain shivina ima terdo inu dougo

duako, tenke kofti, vofke urati, je flaba na herbti, inu u' ledjeh, inu u' krishi; nie repi fo dougi, inu lizhni, inu tenki u' fvojem korieni; ona ima douge, vofke, safukane, inu negnufne voje; nie glava je douga, ohrebeva inu tefhka; nie zhelu inu nufs je fhirok, nie ozhiefe mihine, nie vufhetepovifnjenje, terdo duakne, inu toufte, nie hoja je nemarлива inu pozhafna; mliezhne shile fo mihine, inu mihene vima, ona sguby sa volo fvoje flabe nature poprei nie fobe, koker shivina od te shlahtne forte.

Taku imenuani zuitarji imajo fvoi odrod od smiefhaneh shivali, tu fe pravi od dobreh inu poredneh: od miheneh inu velkeh, od fhekafe inu eno farbafts forte: one odftopijo od nesglihaniga paaranja teh stareh; od jesdenja teh domazheh krautujemi biki, od bikou friedne forte f'kravami mihinega rodu.

Te mlade, katire fe od takeh stareh povershejo, fe nikar s' ozheti, nikar s' materami nesglihajo, da lih od ufakega kai imajo. Skusi to velikufhno smiefhanje fe vi vafho pleme soratali. To fkashejo te velikufhne farbe, ta umlih rod, te dobre inu burne u' vafheh zhredah.

Od shlahtneh bikou inu krau se snai-
dejo, kar to velikust amtizhe, troine for-
te: namrezh mihene, friedme, inu velke.
Po navadi so one ene farbe, tu se pravi,
zhernu erjave, zhriefhnovo erjave, fuetlo
erjave, ali five. Zherno erjave se snaide-
jo u' fhweizi, zhriefhnovo erjave u' En-
gellandi, fuetlo erjave u' Hollandi, inu five
na Vogerfkem ali na Polfkem.

Kuliku vezh se lete shivodi per far-
bi, per stauti tega trupla, per velikusti inu
forti reslozhyo, taku so vender use od lie-
pe inu shlahtne forte. Ti shlatni biki inu
krave so use ene liepe postave. Duake,
katire nih truplu pokrijejo, so eno farbofte,
fuetozhe, inu tenke, oni imajo kratke inu
mozne roje: velke inu ognjene ozhi,
kratke inu tenke ufete: mihene inu lepe
glave. Nih urati so fhiroki s' doujemi
krami fzirani. Nih herbti, ledje, inu
krishi so dougi, glihni, inu mozni. Toust,
visokunastaulen inu mozhen je rep; fufe-
bnu per sazhetki ali korienu, nih priedne
stegne so kratke inu mozhnoshilaste, inu
te sadne so fhiroke.

Tem prebivauzam u' goreh katiri pla-
nine sa palho imajo, jes perporozhim to
fhweizarfku pleme; teistem, katiri svoje

krave na vishe gonijo, to friednje; inu tem samoshnim ludem to velku pleme.

Tisteh krau nikar nekupite, katire so volam glih, sakai tiste niso nuzne kraue, one nofsijo malu inu malukeda dobre telete, one dajo malu, inu malukeda dobru mlieku: one ob mlieku u' kratkem pridejo, per dobri rey usamejo gor na mepsi, pa nikar na pridu.

Od tisteh krau, katire imajo terdo koshne, terde inu sdlakami obdane vime, inu tenke mliezhne shile, nebote velku mlieka inu butra sadobili, tudi tedai nikar, kader tele se od kraue odlozhi per tei narbulfhi futringi.

Kraue pak, katire imajo, velke, gladke, inu mehke vime, douge strihe, ali raide inu terde mliezhne shile, dajo nar vezh inu nar bulfhi mlieku.

Od hlieuou.

Berite sdai, kok imajo vafhi hleui naprauleni biti, inu murte si pustit dopovedati, da timu sdrauju vafhe shivine nikar fama reja inu flega, temuzh tude enu telku ta naprava teh hlieuou pomaga.

En sdrau hlieu mure na enem fuhem inu sdrauem prestoru stati, inu ali je mogozh na enem povikshanem kraju. On mure duri inu okne pruti fonzhnimu prihodu obernjenje imeti. Tahlieu mure po zali te shivine, katira u' tistem prebiva, velek, fhirok, inu visok biti. On mure fhiroke okne inu tisteh doisti imeti. On mure zhist inu lusten biti. Hlieu mure dufhke imeti, fkusi katire ta smrad odlety, ta lusten se ffrifha, inu prelety. On mure shlebe imeti, po katireh ta szanza vun stezhe, inu mure eno streho imeti, katira ta shivino pred hudem uremenam, pred praham, inu mokruto obvarye. En hlieu, katiremu le ena is teh lastnufti mainka, ni en sdrau, temuzh en boun hlieu.

Mihini, nifki, hizniali topli, fkurni ali nezhedni, smerdivi inu temni hlievi so nesdravi. Oni so s' dunstam, ali hlapam s' blattam, s' gnuym, s' praham, inu pajenzhinami napounjeni. Oni nemajo poverstneh oken, nemajo shlebou sa szanzo, nemajo dufhkou, nemajo preluftanja, inu suitlobe; hlievam mainka use, kar to sdrauje guernost amtizhe.

Taku je ta velka zala vas'heh hlieuou u'fhafana. Poufod so niski, mihini, temni, blatni. Ufi so pretopli, ufim mainka suitlobe, lufta, prekladivosti, inu prestora. Ufi so prehlapni: ufi so nesdraui, katiri so topli inu nezhedni.

Kader se ti hlieui zimprajo, taku se teda na use taitu posabi, kar te pomorye huifhi sturiti inu k'boliesnem eno perloshnost dati more. Ti kray, na katireh ti hlieui stoyo, so niski ali globoki, inu velikokrat s'mlakami obdani.

Per mokrem uremeni: per dougem dishuvany, jelsen inu vigred ali spomlad shivina u'blati pluva, kader se tista is hlievou shene. Gore od gnoja, jesere od gnile vode inu lushe obdajo to prebivalifhe te shivine. Taku vun vidyo vas'heftesde, vas'hi hlievi, inu vas'hi dbori. Nizh bulfbi, inu nizh zhedneifhi (uteh zhafseh, od katireh jes govorim) so poti u'teh vifeh, goine inu zelte u'terfeh inu miheneh miesteh ikusi katireh se vas'ha shivina telku barti en dan goni.

Tu je hudu; lete rezhi storyo vas'ho shivino flabo, mehko ali trudno, bouno; ikusi take rezhi ti urshahi teh boliesni huifhi pottanejo, inu se nagmerajo; od nih

pridejo pomorye, bolesni, inu kuge, katire vafho shivino pokonzhajo; is nih pridejo te nadluge, inu shivinske smerti potaushenteh. Da vi letu neverjamete inu sapopast nozhte: da vi te nezhedne kraje, u' masane hlieve inu dbore sa te nar sdraveilhi dershite, je ena nefrezha sa vafs, nefrezha sa vafhe otroke - nefrezha sa shivino, sa deshelo, sa floshtvu.

Od pafsounikou te goveje shivine.

Pomiflite te pafsounike koker enu safhafanje, katiro fo vam vafhi dedey tega bauerskega stanu h' obdershanju vafhe shivadi ali shivine sapustili, inu fo vafs tisto ogledat vuzhili; neverjemite, kar velku jih od vafhe glihe verjame, da fo te dobru nastellani pafsouniki tei shivini fhkodlivi; da se od tisteh te bolesni sazhnejo, ali te pomorye; katire vafho shivino u' moryo; miflite vi dergazhe; dokler ti pafsouniki dajo vafhi shivini nar te bulhitmitelne tega sdrauja, katire je ta ituarnik sa foje suerine inu shivino u' selishe inu rasti podiau — saviu.

Vafhe pafsounike vi pomiflite koker ene gartne, u' katireh shivina inu suerina prebiua. Po tifteh imate vafhe mihine inu velke napraviti; k'enu predkladu ali mufhtru tega napraulenja pog'eite te raune planine, gorfke pafsounike, suerinfke gartne teh louzou sa jelene, inu fujnje.

Taku fo bili per teh stareh ozhoueh, inu per vafheh dedejeh u' fhafani; vafhi fo fe fprebernili: vi fte yh puftili konz ujeti: oni nifo pafsounikam podobni, veliku yh je, katiri vun vidyo, koker ograde, mlake, koker safufheni inu pokonzhani preftori.

Ali fe ozhete vi pred to fhkodo varuati, katira is tega pride, inu tem pomoriam fe ogibati, katire taki preftori napravijo, taku popravite te pafhe, s' rufhite nih semlo: s' oryte, inu popravite ijh: u' feite seme na teifta, na katireh dobra traua inu jedlivu selifhe s'afte. fkerbite sa sdravo vodo: kopyte ftepihe, is katireh fe voda sajat more, inu katiri fo s' koritami prevideni, odpelaite te mlake: fturite grabenze na teh mokreh, inu ni'keh krajev: zhifite te rieke a i potoke od glena, katiri blisu per teh pafheh fe snaidejo: da ta voda en tiek sadobi: safuite te

lushe inu grabne, katire fkurnobo, glen, zherve inu gnilobo u' sebi obderfhyo: sa-byte verbouo seleno kolje u' mokre inu niske kraje: safadite dreuje inu shibje na pieshnaste vishe inu hribre, katiri germouja nedelajo, vasho shivino pred muhami varyejo, tiltei sienzo inu hlad storyo.

Po tiem, kir vi vasho shivino saprete, murete jelsen to fhkodo pobulshati, katiro so kerti, posemlske mishe, difh, povudni, ureme, inu vasha shivina napravile, u' vigred ali f' pomlad murte vi tilte izhediti, to fuho travo seshgati, to gnilo f' trofsiti; ternje, germouje inu tilte rasti pokonzhati, katire so tei shivine nesdrave, ali nejedlive, inu nemate vasho shivino poprei na pasho gnati, tako dougo, da to fonze semlo segreje, difh omye, ureme ta fneshni glen pozera, inu traua ta dern pokrye.

Od vun gonjenja te shivine u' vigred.

Na tem zhafsu, u' katirem vi vigred vashe krave na pasounike gonite stoy to sdrauje teh isteh po leti inu jelsen, leta zhafs nemate vi useti od te stare navade, temazh od eniga dobrega uremena

temuzh od saloge te traue inu selifha, katero vi na vafheh pafsounikeh vidite.

Ob obenem zhafsu tega leta nemate vi vafhe vole inu krave s' jutra tefh is vafheh hlievou vun gnat: ufak fhtuk poprei s' zhisfo frifhno vodo napoyte: daite ufakemu fhtuku poprei en mihen zhopei fena ali flame; daite ufaki shivini poprei eno pest otrobou ali mati s' folio smefhano; daite ufakei enu malu futra, inu na leta navuk nemate sabit.

Negonite vafhe vole iuu krave vigred inu jefsen pred prihodem tega fonza na pafho, obeniga fhtuka poprei is vafhiga hlieua nepuftite, da je to fonze flano ftajavo, inu to semlo obfyavo. Po leti je kai drujega.

Po leti mure vafha shivina, kaker hitru fe dan ftori, vun — inu (po ufek krajev inu opirjev, katiri nemajo lesne pafhe, nemajo frifhne tekozhe vode, inu nemajo planin) noter ob deveti uri s' jutra sagnana biti. Po tiem oftane shivina do peteh popouni u' hlievi; nikar poprei koker obleti uri morte inu smiete vi tisto po leti po pouni na pafho gnat.

Kar vafhi pastiry inu druy norfhki lu-
di pravyo, da bi se shivina pergodu inu
na rofne kraje gnat murva, nema obeniga
grunta, inu letu ni sa obeniga zhloveka
refnizhnu, koker sa eniga norfhkega.

Na mokre inu mlakaste kraje vafhe
krave nikoli nashenite: oni fo ufi doma-
zhi shivadi fhkodlivi. Taki kray fo tem
govedam, inu konjam pozhafnu ftrupni, te
ouze pak hitro pomoryo, ouzem ftoryo
hude miherje, gni'obo inu vodenizhnoft;
fo urshah tega metula na jetreh, inu da
u' kratkem zele zhrede foje shiulenje sgu-
byo.

Koker se vi pred to mokro inu mla-
kasto pasho boyte, taku se imate tudi tiste
pashe bati, katira je fkusi povuden s'vo-
do oblita. U'temu glenu, katiri obleshi,
tizhi to feme eniga gnilega, hudoblivega
fstrupu, katirega ta hiza vun da, inu to se-
lifhe pogine. Leta fstrup je per gorey
shivini en urshah te grishe, inu kuge. Je
shivini velku fhkodliveifhi koker rofhda.

Tude po simi murete vi vafhe vole,
inu kraue eden ali duebarti ufak dan na
luft sagnat, ali vi tiste ozhte pred vigred-
nemi inu simfkemi bolesni obvaruane
imeti. H'temu si isvolite te nar jasneifhi

ure tega dnu, med enaisto inu tretko uro, tiiti zhafs odprite okne inu duri, da se hlieu islufta ; po tiem napajeite vafho shivino s' frishno vodo, inu kir se je shie napiva, pustite jo po dboru ali po enimu drugimu kraju taku dougo hodit, de se fama u' foje hlieue sad poverne.

Drugi Odstavk.

Od pomory inu nih reslozhnosti, mnogoterosti.

Kader u' eni deshali ali u' enem kraju veliku shivine na eni bolesni terpy, ali bouna leshy, kadar zhres veliku krau ali volou, ouze ali fuinje ob enimu zhafsu, ali eden sa drujem ena velka bolesen pride, taku vi eno tako bolesen imenujete: pomoryo ali shivinsko kugo, inu vi imate prau ; tu pak vi prau nemate, kader raitate, da je pomorya ali shivinska kuga le ene forte, katira te shivadi pokonzha.

Teh pomori se snaide velku fort, inu ufaka teh isteh je dergazhi : ufaka ima kai lastnega u' sebi, kar ena druga nema.

Ene planyo zhres shivino; druje zhres ouze, konje, fuinje. Ene nadlugijejo to mlado, druje nar venzh to itaro shivino. Ene so take forte, da zhres to flabo pridejo, druge so spet take forte, da to možno shivino u' moryo.

Ene se fastavyo u' glavo, u' gobez, u' gerlu: ene u' perfi, inu druge u' zhervu ali vamp; ja zelu parkli teh volou inu krau niso od takeh bolesni frai.

Taiste, katire se u' gobez saftavyo, se imenuje uštna bolezhina, gni'oba tega sobniga meſsa, sobno sibjenje, jesizhni otuk, jesizhni rak, u' ratna pomoria, ali pomoria tega gertanza, ta sadna se puſti videt u' globozhini tega gobza, inu se sazhne s' kuſhnimi gumpami u' gertanzu, tu je koſhirzi.

Kader ta bolesen te noterſhne tale teh perfi podusame, ali se u' pluzhe ali u' ferze u' fady, se imenuje pluzhna fuſhiza, pluzhnu u' netje, pluzhna uſhganiza, veduo ferze.

U' trebuhu ali u' vampu u' daryo te pomorye na shelodiz, na zhrieve, na jetre, na shouzhni mihier, na fleſenu, od tod pride pomoria inu uſhganiza naſleſeni: ta ferderbani shouz inu jetre, pomoria u' shelodzi: grisha, napihnienie ali shabiza. Bo-

lesen u' parkleh ali nogobol se pravi enu hudu, katiru u' parkle pride, da se od mefsa odlozhyo, inu prozh padejo.

Ene od teh pomory so hudunagnjene, štrupne, kushne, tu se pravi: ta sdrava shivina erba boliesen od te boune, take forte je shelodzhna boliesen, grisha: zhreuna boliesen: kushne gumpe u' gerli ali u' globozhini tega jesika: vufhna boliesen: fhebe ali garje per ouzeh, per shivini, per konjeh. Druje nifo kushne, da so lih velikokrat navarne, inu finertne boliesni.

Ene is teh nadlug vezhkrat to shivino nadlugiejo, ene pa malukeda: ene ob guifhneh zhafseh, druge pridejo u' vigred ali f'pomlad: ene po leti, druge jessen.

Ene grejo od eniga lietnega zhafsa u'ta drugi: tu se pravi: is vigreda na letu, ali pa s'letam u' jessen, inu taku naprei. Ene na tako visho huifhi postanejo: druje sgubyo per tiem fojo terdouratnost, inu po tem štanu tega uremena nih hudu nagnenje lastnufti.

Po mnogoternosti te nature takeh nadluh: po mnogoternosti tega štanu teh krajou: po okulistavah, katire ti urshahi spremlejo: po tem sdrauem inu bounem zhafsu; po mnogoternosti tega sadershanja, te reje,

oglede inu flege, storyo te pomorye venzh ali menje shkode, yh u' moryo venzh ali menje.

Od urshohou, katiri tem kushnem boliesnam perloshnost dajo.

To sazhetno seme teh kushneh bolesni ali pomory pride od nesdravega uremena: od nesdrave pizhe ali futringe: od sablodkou ali falerjou tega sadershanja: od pomankanja te pizhe ali futringe.

One imajo foi sazhetik od nezhednosti te shivadi: od nezhednosti teh hlievou: od pomankanja te fuitlobe, inu nezhedne lufti u' hlieveh.

One naprei pridejo, kader se te shivadi nepridnu ofkerbyo, maluprida ogle-dajo in flegajo: kader one na eni potrebi pomankanje terpyo, katira nih sdrauje ohrani: k. p. na kamenfki foli, na prehanu, na frishni vodi, na lufti inu taku naprei.

Ena velka stanovitna hiza ali urozhina, velkainu stanovitna mokruta, meгла: mlazhna inu feughtna topluta: mlazhni inu nesdravi vetri dajo h' tistem eno per loshnost.

Te nadluge od tujega nakuganja se malukeda sazhnejo; venzokrat pak od urshahou, katire fem sgora povedou, leti urshahi f'preminyó to truplu, to kry, inu te ulage teh shivadi, inu pernesejo pomorye, inu kuge naprei.

Od nebefs: od tozhe, inu od drujeh babjoverneh rezhi, katire te nesaftopne vefne babe pried govoryo, nikoli nepridejo.

Vafhe shivadi padejo u'kushne bolesni, kir se u'nifkeh opirjeh, u'prevoduaneh krajev pafsejo: kir se one vigred pred zeitem, isteh hlievou gonyo, jefsen pak preposno u'hlieue saprejo.

One padejo u'kushne bolesni, kir po simi gladujejo ali ftradajo: u'vigred ftaro, gnilo, s'glenam obdano travo jejo, inu fneshno vodo pyejo.

Po leti padejo u'kushne bolesni, kir shajo terpyo, hiza ali topluta yh shje, muhe inu drugu flutje yh martra. Padejo u'tifte, kir one na pafhi obene fienze, obene vode, obeniga driuja, obene ftrehe nenaidejo; kir se one ob te nar vezhi hizi vun shenejo, inu u'teh hladneh ureh te nozhi, kir bi imele vun isgnane bit, se od hize u'hlieveh dunfhtajo.

One padejo u' kushne bolesni, kir vafhe pafhe fo burne, nage, prafhne, blafte, mlakafte, sarafhene, s' ternjam inu ofhlakami obtaulene inu s' pajenzhenami pokrite. Kir vezhi dieu na teh isteh taka trava nerasti, katiro bi vafha shivina jest mogla, katira bi nih shelju inu sdrauju nuzna bila. One poginejo: kir velku barti se po itu shivadi na en krai shene, na katirem bi kuma ena fama sdravo inu obiuno pafho imela

Jesen padejo vafhe shivadi u' kushne bolesni: kir one na pafhi na mestu traue meglo posherjejo: flano ali fnieh jesti murjo: kir dih nih truplo premozhi, inu mras nih kostazhe premrasi.

Po simi vafhe shivadi u' kushne bolesni padejo, ali pa bojo h' tistem perpraulene: kir yh vi u' mihene, ne zhedne, nifke, u' fmerdlive hlieve saprete; kir nemajo fuitlobe, prestora, lufti, oken, ali druje fladnosti ali perloshnosti, katira bi nih sdrauju nuzna bila.

U' teh luknjeh yh vi sakoplete u' gnui, u' pajenzhene, u' blatu do vampa: u' leteh grabeh yh vi pustite fkusi zelo simo bres ftreshbe, bres oglede inu flege, bres lufta inu fuitlobe per enem burnem feni ali fla-

mi, koker koli ti harengi u'lushi leshyo.

Vafhe shivadi s'bolyo, kir ym vi nih hlieue na jamnaste mlake, ali na gnoine kupe zimprate; kir vi vafhe dbore, vafhe poti, vafhe zeste na vifse neporounate, ne puzate; kir vi vafhu inu shivinku klatje okuli nih hlievou na kupe f'kidate.

Vafhe shivadi konz usamejo, kir po-mankanje na kamaniki foli imajo: kir vi venzh shivine dershite, koker jo sredit morte: kir vi fkusi stanovitno mousho, kar famo mlieko is vim, temuzh tude kry is shiu mousete.

One konz usamejo, kir vi nih naturo neposnate: kir vi te shleht forte od te shlahtne nereslozhite: kir vi negruntate, nemiflite, koku bi one same febe obdershat mogle, kader bi one s'jeleni u'lesu, ali s'drujemi suerinami shivele.

One konz usamejo: kir yh vi nepuzate, neumyete, neoplaknete, kir one velkubarti venzh katja na koshi imajo, koker mefsa na kostieh.

One konz usamejo: kir vi nim use furme hudo robo noter dajete: kir vi tako daro tem sdravem, koker tem bounem na shili pufhate: kir vi venzh tiste arznujete, koker yh vi ogledate inu flegate: kir

ym vi prevenzh dela naloshete, inu malu futrate.

kushne boliesni se prestrejo ali refhirio, inu huifhi postanejo: kir vi te sdrave shivadi od teh bouneh neodlozhite: kir vi te boune ne zhedite, neogledate, inu neflegate, koker bi mogle oflegane bit.

One huifhi postanejo, kir vi to klatje, katiro od teh bouneh pride, nikar prozh nespravite; kir vi to kry, katira ym je pufhena bila, nesakoplete; kir vi to mertuo shivino prau nepokoplete.

Tu imate vi an dieu teh urshahou, od katireh kushne bolesni ali pomorye pridejo. Is tega bote vi dou useli: da nikar Bug, nikar Nebu, nikar hudi ludi, temuzh vezhi dieu vi fami fte en urshah tehifteh.

Jeleni, serne, sezi saufema suerina, katire vi neofkerbite, so malukeda bouni; oni malukeda u'kushne boliesni padejo; oni teda fallajo, kader imajo pomankanje na pizhi, na vodi, na frifbnem uremeni; teda le, kader u'roke teh ludi, u'vafhe roke pridejo, inu bojo od tisteh flegane.

Fallery, katire vi per vafhi shivini zhries inu zhries sturite, sojo muzh u'nih truplu spufhajo: oni

oni ferderbajo nih sdrauje, nih kry, nih shiuljenje, oni preminijo inu ferderbajo te tale u' trupli, oni je storyo boune: oni yh pred popravyo h' kushnem bolesnam ali h' pomoryam. Na tako visho, inu od teh urshahou, katire sem jes vam napreiper-nessu, se sazhnejo te narvezhi nadluge; fkusi tiste se resvijejo te bolesni, ti perpridki se sruhyyo, ta fhkodliva materia bo perpraulena, katira se fkus merselzo inu hizo velikokrat u' strup preberne.

Od sposnanitneh snamin teshelodzhne kuge, grishe, ali taku imenuane preberaune fushize.

Ta preberauna fushizha je enu strupnu, kushnu hudu. Ta shivina je per tei boliesni shalofna, sdai pride hiza, sdai mras, sgubi lufht inu nagenje k' futrenji, sgubi muzh, sgubi preshuek.

Kir se ta boliesen sazhne, postanejo te shivadi nesferzhne, shalofne; one padejo u' eno guifhno britkust, katira se doli usame is nih oblizhja, is trupla, inu is usih udou, vezhi dieu od nih tressejo s' glavo, inu fkruplejo sobmi.

Nih

Nih ozhiese postanejo temne, vodienne, shlemafte; one sazhnejo fousiti, inu u' eneh dneveh shlemafto materio zediti.

Is nosta tezhe shnoder: is gobza fline: na jesiku se sbira klotje.

Zhafi postanejo na koshi garje ali kreze, tu je shebe ali mihery; zhafi turi u' gobzi.

U' tem zhafsu sazhnejo jezhati, krezhati; one dobyo britkufti u' zhriyefsi, savijanje, inu grisenje u' zhrievah, inu zhres tu pride shisa s' eno permuro s' drushena.

Klatje, katiro od nih gre, je od sazhetka tenko inu shlemafto; kratko po tiem se preberne u' eno selienkafto, rumienkafto vodo; zhafsi postane kervava jushna, inu sadoby en mozhen smrad.

Kelku hitrey to skasanje enu sa drujem pride, taku huifhi je ta kushna boliesen, inu hitreifhi zerkajo te shivadi; kolku pozhafneifhi pa tite grejo, inu kolku rahefhi so tite, telku raheifhi je tude to nadluguanje.

Ta preberauna fushiza nikoli ni raha, ona je ufeli ena nevarna inu smertna kuga; ona velikokrat pomory u' petnaifteh, u' duaifteh ureh te nar mozhneifhi vole

inu kraue; zhafsi na ta tretki, peti, sedmi dan.

Kader ta bouna shivina ta duanaiti dan preshivi, je dobru snaminje, vender fhe na taiti dan nevarnost ni preshla, teda je ta nevarnost vezhi dieu preshla, kader ta shivina sazhne u' futri ikati, posherati, inu preshuekati tu, kar je posherla.

Te fo te nar merkliveifhi snaminja, katire fe per tei bouni shivini snaidejo, katira na tei preberauni fufhizi terpy. Per tei mertui shivini fe snaidejo shelodzi s' nezerano pizho napounjeni, fufebno u' tem tretkem shelodzi ali u' preberauniki. Taiti ima u' febi fuhe inu posufhene fhtukle, katiri fe u' en prah s' drobiti puftyo.

Ta fhterti shelodiz je s' raunu teh zhrieu u' felei ushgan, blekat, venzh ali menje erdezh, puaukast inu bres farbe.

Velikokrat je venzh talou u' trupli ushganeh ali bres farbe; pluzhe fo zhafi zherne, ta souzhni mihier zhres naturo velek, inu f' tinkem shouzam napounjen: slesenu zotouo inu mihine. Serze je vezhi dieu medhu, inu vednu, inu taku je tude ta jesik.

Od sposnanitneh snamin tega flesena, pomorie, ali taku imenuaniga gorishtua na fleseni.

Ta sashganiza tega flesena ni kushna; ona se tude ne loti zieleh zhred ali hlieuou, koker se s'gody per preberauni fuhizi, per pluzhni-inu parklovi kugi; ona hodi ta inu sam: davi ali gerzhy ene shivadi, nikar pak na ufo shivino nabukni.

Ta sashganiza vezhi tal popade te nar bulfhi, inu toufhi vole inu kraue, inu bike, nar huifhi je sa to iriedno starost, menje shkoduje tem mladem, nar menje pak tem starem inu medlem ali kumernem shivadin.

Ta hod te sashganize na pluzheh je hiter; hitro u'mory; zhafsi koker bi s'ozhmisa trenu; te shivadi dolipadejo, zhafsi koker od shlaka u'darjene per jedi, na pafhi, na zesti bres tega, da so boune bile, samo snaminje, katiro se zhafsi samerka, po prei da ta bolesen pride — je to nenavadno snaminje k' jedi, ta obshertna jed, inuov ti prasni vampi, s'katiremi te shivadi.

paſhe naſai pridejo, ali pa po futringi u' hlievi ſtoyo.

Kader ta bolesen pozhaſsney gre, taku tiſta to ſhivino zhaſsi u' enei ali druy uri, zhaſsi u' enem, u' duema, trejeh velkukrat ſhe le u' fhtirjeh dneh umory, ſhivadi ſo per tiem ſhaloſtne, vender nikar taku s' britkuane inu pobite, koker per tei preberauni iuſhizi, one nemajo permure, one neſhiſsajo; per nih ſe nevidi obena britkuſt, obena mersliza inu hiza, inu ſtoyo ſkorei ſkus na enimu kraju, inu ſe neogledajo.

One ſe po zhaſsu inu globoku oddihujejo; one piſejo kader ſe napajajo, zelo one preſhuekajo — taku dougo, da futer jejo.

Nekaterokrat ſadobygo gumpe: zhaſsi ſhiroke otuke, na perſeh, na vampu &c. leti otuki nikoli u' ſebi dobre materie neſadershyo, temuzh eno rumienkaſto vodo, ali erjavo, ferderbano mokruto ali frotko. Kader ſe tiſti per kraveh u' vime, a i med te ſadne ſtegne, ali pod plezhami ſaſtavyo, ym ni pomagat; kader ſe na uratu puſtyo videt, ſo navarni; inu kader u' gla-vo pridejo, ſo ſmertai. Le tiſti otuki ſdravo ſhivino ſtoryo, katiri ſe na herbti, na

flapineh, na teh sadneh stegneh storyo.

Urshahi, katiri to flesensko kugo napravyo, fo s' vodo obtezhene, sakifsane pashe: gnila, smerdlivo trauo: velka hiza inu pomankanje te vode.

Malu shivadi ohrani to shiuljenje, katireh se ta bolesen loti, vezhi dieu od tisteh konz usamejo, da lih ta bolesen hitro naprei nagre, one sa tega volo fallajo, kir nikar samu zelu flesenu, temuzh tude zelu truplu, inu kry u' shileh, poprei da se je bolesen resodela, je preberujenu, inu fku-si te urshahe ferderbanu gratalu, katiri h' temu perloshnost dajo.

Nizh, koker to premenjenje inu odlozhenje teh urshohou more te sdrave shivadi od te bolesni obaruati, inu tiste, katire fo na njo nagnene, zhafsi od smerti odtame.

Satu murete vi to pashe spreminiti: shivino po nozhi vun isgnati, taku dougo, da ta douga velka hiza guera: jo murete s' mokatnem pitjam, s' pulbrem, s' shalitrām inu s' folyo smiefhano napajati: hlieue flifsik fzhediti, venzh barti pokropiti, inu s' frifhno vodo pohladiti: tei bouni shivini trikrat na en dan po enem polizhu mozhnu suane shupe od sēna dati: pred

afiem murete vi nei en lasouni f'htrik noter potegnit, ali pa taueh noter u' diat puliti; prei se letu ftori, bul'hi je sa shivino. Nar nevarneif'hi sa to boliesen med ufemi arznyami je to pulhanje; f'hkoduje volam inu kravam: te sdrave boune ftori, te boune pak u' fmerti.

Kader vi te mertue shivadi ofnate, bote enu mehku, napihnjenu, zhres naturo velku inu mezheunu flesenu naf'hi, katiru je s' gofsto, zherno erjauo, inu pienafsto ker- vyo napounjenu. Taku je skorei kry u' teh velkeh shileh, inu to mefsu u' fha- fanu, kader fe tei shivadi kosha odere. To sadaje fe nefmie poprei ftoriti, datle, da truplu omersne; po tiem pak fe morjo te mertue, taku hitru da je mogozhe pokopat. Dokler da lih te boune te sdraue nesakugiejo, taku fo vender take merhe mozhno nevarne sa sdravo shivino.

**Od fposnanitneh snamin te napihnje-
ne bolesni, ali tega napihnjenja.**

Leta pomorya poultane vigred ali fpon ad, inu po leti; ona pride, kader bo- jo shivadi tefh na pafho gnane, inu nih sheloozi fe s' mlado, s' nesreuo ali fiuno

trauo, s' datelo, inu s' drujemi fortami tega futra prebashejo.

Po leti se sazgne, kader bojo pashe f' premienenje, inu shivadi bojo od ene medle pashe na eno bulshi sagnane, ta vamp se napihuje, otiezhe s' una inu s' no-tra. Ta boliesen pride sam od vetrou, katiri so u' shelodzi inu u' zhrievch saperti. Ali se oni ne u' tolashyo: ali obena shisa nepostane, ta vamp možno napihnjen grata, velkukrat poustane neglihen, velkukrat se usdigne zhres herbet, fufebnu na levemu kraju.

Skusi to isteguanje bode ta vamp venzh inu venzh nategnjen: to odihuvanje teshi postane, ta shivina u' kratkeh daevih konz usame, kader vetri od nje negrejo.

Tei boliesni pried priti je lohku, os-draviti pa tesku — tude teda tesku, kader se sazgne. To pokrivanje tega vampa f' toplemi kozami ali koutri: kristir od ene falene shupe od fena: enu flabu inu stanovitnu hojenje te shivine: noterulyanje pou mlieka inu lanienega oleja, lashe-kega oleja ali ene druge u' lage po mafelzi od ure do ure, ti so ti nar bulshi mitelni, kader se per zaitu nuzajo.

Uše mozhne ali mozhnu dufheze rezhy, kar koli s' eno ime imajo, bolesen huišhi storvo, kir je shie kenei guifhni visokulti prifhlu; to isteguvanje tega vampa ozhitnu gar jemle, inu te boune shivadi u' zerknejo, kader se fkusi druge mitelne h' pomuzhi nepride.

Nizh koker ta stih ali u' bodenje more teda tem shivadim shiulenje obdershat — kader se tilto s' potriebnem previdenjam, inu na tem pravem kraju stori.

Ta nar fhikaneifhi zeuh h' temu je ena shiest zoleng douga, inu taku tousta, koker je enu gossinje pere, okrogla, inu per kraju s' eno troino reseozho spizo npraulena jegla, tista se mure u' en haklen ali melsingasti rorz h' u' teknti, inu per kraju tega rorzha mure vidna biti ali vun moleti. Leta jegla se s' rozham red s' gorra pertem sadnjem rebri, inu per bedreh na tem levem kraju tega vampa u' shelodiz u' sady: jegla bode po tem un ismaknjena, ta rorz h' pak se notri pufti. Skusi ta rorz h' se ti vetri ednu sa drujem vun spuftyo.

Kader pa to naphnjene nikar od futra, ali pizhe nepride, temuzh od ene druje bolesni, taku ta stih ali u' bodenje nizh nepomaga; te shivadi use u' zerknejo.

Tei bolesni tega napihuanja se s' temi mitelni pride pride. Ugenite se tem urshaham, katiri h' temu perloshnost dajo, inu neshenite vafho shivino tesh na nove inu dobre oli fiune pashe.

Od sposnanitneh Snamin te pluzhne bolesni.

Ta bolesen na pluzheh se ob useh zhafseh tega leta sazhne; ona pride vigrad, po leti, inu jelsen; tude po simi.

Kir je leta ena hizna bolesen: kir s' temi drujemi hiznemi sglihane snaminje ima, inu sa tega volo od ludi, katiri se na shivinsko arznyo nesastopyo, lohko more premienena bit, taku vam jes h' pruvemu ozhem povedati, kai se u' teh trupleh te mertue shivine snaide, kader se tilta ofna, ali gar u' rieshe.

Ufi tali, katiri so per teh poprei povedaneh bolesneh bouni ali ferderbani bili, so per tei (zhries inu zhries usetu) sdra-vi; kader pa vi te perfi gor u' reshete, taku vi naidete u' tilteh enu globoku erjave, beuhafte, ali temne ali zherne pluzhe.

Ali so te boune shivadi hitro u' zerknile, to je, od tega tretkega do petiga, she-

stega, sedmega dnu te bolesni, taku so teda te pluzhe ali zelu, ali en pou ali en tal teh isteh venzh ali menje zherne; ali so pak s'he poprei poginile ali konz usele, k. p. na ta druy ali tretki dan, taku so te pluzhe zhernu erjave, blekate, malukeda pak zelo zherne.

Ene take pluzhe so velku teshi inu terfhi, koker ene sdraue. Kader se noter u'nje u'rieshe, taku se naide use pounu od zherne inu goste kervi, inu letu, mienite vi, da je brand ali porishtvu, pa tistuny; to temu brandu ali gorishtvu glihnu fkasanje pride od velike britkuisti, katira je to kri is konzou teh shiu u'bitje teh pluzh sagnala.

Kader te shivadi ta duanaisti, shtirinaisti dan po boliesni fallajo, so te pluzhe globoku erjave, inu enu malu terfhi, koker poprei; nekatirubarti so tu inu tam zelu terde: zhafsi so piefkašte, terde, kaker bi saterjene bile.

Kader pa te shivadi posdey fallajo, k. p. na ta ofemnaiti, na eden inu dualti, na sedem inu dualti dan taku so pluzhe vezhi dieu na rebre perrafhene, ali pa so gnile, ali gnoinuranaste, ali pa s'eno fkurno shouzo pokrite, katira je pouna jam

inu votlusti, katire guilo vodo u' febi sadershyo,

Taku perkasanje naidete vi per teh mertueh, katere so na pluzhni boliesni konz usele. Per teh bouneh bodete vi saferlene duake, ognjene inu garsegnane ozhy, inu mozhno merselzo samerkali. Vi bote videli, da se nosne luknje giblejo, strani mozhnu bijejo; bote obzhuti i, da ferze si nu touzhe; bote fhli fhali, da shivadi kashlajo, inu per u' fakem kashleju ene britkulti nasnanje dajo. Bote samerkali, da po riedkeihem dou leshejo: da menje leshyo, inu tel' h kotnu okuli febe gledajo. Na katirem kraju narvenzhbarti inu nar dolei leshyo, inu po katirem se nar loshe ogledajo, — tisti je ta bouni.

Per preberauni fushizi, koker hitru ta boliesen zhres to shiuino pride, tistei is ozhies fouse tezhejo; po tiem ym shlemovina vun tezhe, inu shnoder is teh nosneh luken; ona sadoby eno permuro inu fhiso; per tei pluzhnei boliesni teh per stopou nedobyo, svuna kader bi se h' kraju te bolesni ta preberauna fushizha perdrushila. Kader ta fliedna fe sgody, ta u je ta pluzhna boliesen kushna. Kader fe pak ta pluzhna boliesen fama bres te pre-

beraune suf'hize samerkat pusti, taku tista ni kushna.

Kader ti kray teh mihineh shiu prevelku kervi ali prevelku bielesokrouze u' te luftne lukenze ali u' goboun delu teh pluzh f' zedyo, mure ta shivina fallati — fufebnu teda, kader je to vun f' zejenje kervavu.

Kader pa ni kry, temuzh fo bieli fokki ali ulage, katire fo fe vun s' lile, inu te boune shivadi per kraju te boliesni shlemovino fkusi nufs ali gobez vun mezhejo, teda h' sdraujo pridejo, ali pa padejo u' pluzhno boliesen, ali postanejo hlapne, ali te pluzhe sazhnejo gnit. Enu ali to druje fe posna is tega, kader te shivadi po boliesni medley ali kumerneifhi gratujejo, velikokrat kashlajo; fe kratku odihujejo: te nosne lukne ali votvize, inu strani fe mozhnu ganejo.

Obena shivadni sdraua, per katiri vi lete snaminje samerkate, da lih jei, pye, ali preshuezhe.

Ufe shivadi pozerkajo, katirem fe ozhy noter u' derejo, motne, inu vodiene gratajo: katirem kervaua shlemovina is nufsa tezhe: glauo glih vun istegnejo: te nosne luknje fhiroku odprejo: gobez od-

prejo inu se pienyo, kader se oddihujejo: katire na perfeh herkajo ali herlejo: katire enu sa drujem fhifsaio: katirem vampo otezhe: katire po zielem trupli mersle gratajo: inu po useh taleh pozhutik sgubyo.

Kader pa te boune shivadi sazhejo mozhneifhi, glafsneifhi, inu bres britkuffi kashlat; kader nih iesik plaveifhi, zheritvey, inu bol spizast grata; kader vezhkrat, inu globerfhi nufs lishejo: malukeda s' sobmi fhkriplejo: se leshey oddihujejo: te nofsne luknje inu sfrani se raheifhi gibljejo: kader se frai bres kashla na obie sfrani ogledat morjo: kader taueh velek otuk stori: od harastega fhtrika, ali shnure velku inu ena biela materia tezhe: te shivadi tiltega velkukrat lishejo, inu velko teshauo obzhutyo teda, kader se nategne: kader fufebnu ta navajeni futer od dni do dni raifhi jejo: kader mlieku drugizh pertezhe, inu te shivadi vefseleifhi gratujejo: teda morte vupanje ineti, da bo shivina bulfhi gratala.

H'zielenju ali h'sdrauju te pluzhne boliesni se velku inu use furme mittelnou narata, oblubi, inu nuza; pa malu yh je, katiri to oblubleno pridnoft storyo. Nar ti bulfhi, katire jes posnam, so en doug

duakast ali harasti fhtrik se mure na perfeh fkusi ulizh: ta kosha per perfeh se mure s'ennem shelesam, katiru je fhiroku koker en talar, inu toufte koker en perst, na enimu ali dueh krajeh shgat; zhišta inu frishna pa nikar mersla luft; moknatnu pitje; pitje od sena s'folio inu en malu s'fterdyo smieshanu; hren s'fterdyo; kissele jabeke; zhednost; futer, kakufhnega ta bouna shivina ozhe, doro ogleyo, doro flego, inu poterpeshlivoft.

Nar guishneifhi mitelni so ti harasti fhtriki ali shnure in taueh, kader se hitro od sazhetka te pluzhne bolesni nuzajo, te shivadi fhe muzh u'trupli, inu sdrauo kry u'shileh imajo. Skusi pufhanje se fizer enu leshey oddihuanje sadoby; pa ta mitel le en kratki zhafs guera, dokler fku-si pufhanje se kry is shiu, nikar pa is tega bitja teh pluzh nespulity.

Tude u'tei boliesni shivina per tei friedni starofti nar venzh terpy; nar menje pak ta stara medla; to boliesen nar leshey prestoyo te breje jenize; nar teshi ta toufta shivina per sdravy oftane. Tei boliesni je nar venzh nagnena ta zherna, zher-noverjaua, inu erdezha shivina — nar menje pak tista, katira je fernoue farbe.

Od bikoue boliesni, ali taku ime-
nuaneh franzosou te govedine.

Bikoua boliesen ni obena boliesen, temuzh je le ena tovarshiza od eniga druyga hudiga, katiru vi nikar prau franzose imenujete.

Jes sem rekou : nikar prau, kir vi mienite, da je tista boliesen, kaker ti franzosi per ludeh.

Leta ni : dokler ona se nesazhne na jaizeh per bikeh, nikar na pisdi per kraueh.

Letu je enu susebnu hudu, katiru le to govedinu stifka, koker pshenivolt te suinje.

Ima foi siedesh u'perfeh inu u'vampu, inu obstoy u'enei mnoshizi teh mihineh bradoviz, kaure koker ene grude na pluzheh, ali na perfni koshi, ali na tei postranski koshizi, ali na mreshizi visyo, inu so s'eno shlemnatno kosho preuliezhe.

Letu hudu se med te dougoterplive boliesni shiteje ; shivadi katire u'letu padejo, po pet, shiest liet boliehajo, da ne u'zerknejo ; one jejo pizho, inu obeniga nuza nedajo.

Kir so take shivadi usele valhei haushingi shkodlive, taku je potriebe, da se vi

poslifsate letu boliesen tenku posnat vuzhiti. Skusi tu jo morete vi posnat, kir fe one vezhbarti ysdyo, kir fe vezhkrat h' bikam gonyo. Per nekatereh kraueh fe letu pergody usak miensenz, inu satega volo vi imenujete take krave miesenzhne jesdize. Per malo kiereh to ysdenje gor hera, kader so breje; kir fe yh malu snaide, katire gor jemlejo. Ta vezhi dieu so nerodovitne. Ali fe pa pergody, da ena breja postane, taku drugizh duie, tri liete prasna vun gre.

Kir so one an zhafs na tako visho shiuele, sazhnejo kafhlat; per tiem vender dobro vun vidyo, so vefsiele, imajo shelje k' jedi, inu fe jesdyo, koker poprei.

She le dougo po tiem sguby duaka fojo fuetlino, truplu soje melsu, ozhy foi oginy, kafhel, katiri je od sazhetka u' lashen biu, postane fkus fuheilhi, kaku medley te shivadi gratajo. Skus tu fe reslozhyo ti taku imenuani toulti franzhosi od teh medleh. Is tega fe po ufiem dolusame, da ti medli od teh toulteh sam pridejo.

Kaker hitru vi to spremienenje samerkate, jes mienem, kader de shivadi sazhnejo per dobrem futri medle gratat, taku yh hitru od febe daite; one bres nu-

za u' hlieui stoyo : sabstoin futer jejo, one gor nejemlejo, da yh lih predobro pitate.

Da ste pak vi sagufhani, da boliesen teh franzosou imajo, ta u pogleite nih ozhy : u' tem bielem bote vi erdezhe proge ali strieme u' gledali, katire ikus vezhi postanejo, kaku stareifhi je bolesen ; ozhy pak bote vi bliede, temne, bres suitlobe inu shiuljenja nashli.

Kader vi ob enem zhafsu te shivadi s' peritmi priedi u' jamizu teh perfi u' tisnete, taku bote vi s' zhudo videli, da one ta stik terpet nemorjo, temuzh se taku delezh sad uliezhejo, kaker ta ketina ali fhtrik perputy, na katiro so pervesane.

Letu snaminje negolfa ; se ufele videt pusti, kader to hudu nar huifhi postane. Pride od tega sam, kir se velku voslou ali gump okuli gergutza ali odihalze u' perfi nastavyo, katiri oddihuanje tesku storyo, kader se od svuna stifnejo. Ene od teh gump morete obzhutiti, kader yh vi povanzhlivu ifhete.

To nar vezhi naloshbo h' temu hudi-
mo imajo kraue ; menje so biki, nar men-
je pa voli h' temu nagnjeni. Voli vafs mu-
rejo previshat, da nikar to preveliku ika-

kanje, kaker vi mienite tega urshah ni, kir oni skakat nemorejo, inu ta vezhi dieu teh isteh fo u' foy sgudni mladosti riesani gratali.

Starost, u' katiri vezhi dieu ta boliesen vun pokni, je to shterte inu pete letu; u' tei starosti fe ona loti teh krau, bikou, inu volou,

Od sazhetka je ona le po krajeh, tu se pravi, ona se le na guifhne bleke na pluzheh nastavi, ali pa na koshi teh pers, brefs tega, da ona zelu truplu boune stori. Letu murete vi sa telku guifhneifhi der-shat, kir letu fame shivadi poterdyo. One niso samu vefsiele, temuzh fhe vefseleifhi gratajo; nih truplu venzh gor jemle, kaker dou: nih duaka se suietyo, inu nih udi ohranyo to navadno muzh.

Taku dougo, da fo shivadi u' enimu takimu stanu, morete vi nih mefsu bres skerbi jest. Koker hitru pak duaka suojo fuetlino sazhne sgubiulat, gor u' stajat, inu ta stan obdershat: koker hitru mefsu od trupla pada, vudi bojo trudni, inu shivadi merselzo dobyo, taku hitru s'premeny to mefsu suoje popreine lastnufti, tiftu neguby samu suoi natirlih dober shmah, temuzh sguby tude sojo reino muzh; kir je

u' enimu takemu stanu, usele nesdravu, taku vam usele shkodye, kader ju vi jette.

Po mojem samerkuvaini se letu hudu na tako visho resvye, kaker guishne rastlike na koltazheh teh konjou, ali pa guishne mefsiene bradovize na suerhni rauni te koshe. Kader te shivadi, zhres katire pride, so shie fojo potriebno starost dosegle, inu feme h' tem rastlikam je shie godnu postalu, taku sazhne zimati; tisti kray, na katireh je podianu bilu, se sazhnejo rahlu u' shagat, sazhnejo erdezheifhi inu mehkeifhi gratat, inu hitru po tiem mihine, mefsiene bradovize gor grejo, katire so od sazhetka mehke, inu visoku erdezhe, u' foimu rastu skus bledeifhi inu terfhi postanejo, inu k' fliednemu se u' eno forto eniga kridnega kamani f' prebernejo. Malu yh je, katire vezhi gratajo, kaker enu konopnu sernu, ali pa ena friedma glaviza ene u' petne jegle; ta vezhi dieu tisteh ostanejo mihine, koker profsiene sernje, inu se koker grosdi u' kup tifhyo, katire so po shtiveny tega sernja vezhi ali mainfhi, inu sdai erjavuerdezhe, sdai rumene, sdai beuhaste, sdai zhernkatte vun vidyo, po tiem ali so stareifhi ali mlaifhi.

Stibla, na katiri vifsyo, je per nika-
tereh prezi douga, per nikaterih zelu krat-
ka; nikatere je nemajo. Nar dali je usele
per teh na pluzheh, inu nar mainfhi per
tilteh, katire se na mreno ali na zhrievu
u' fadyo.

Teshku je fkleniti, od kod ta bolie-
sen pride. Ta gruntni urshah jes u' ker-
vi yfhem. Jes jo premiflim kaker eno
dieu dizhno ali erboufko boliesen, kaker
enu hudu, katiru se od teh starefheh na te
napopridenike ali mlaiifhi, kaker guifhne
boliesni per konjeh, naprei pelje.

Da vi lih dergazhi mienite, taku se
jes po vasheh misleh ne obernem. Niko-
li jes nebom fuituau, enu taku tele gor re-
dit, katiru je od ene take matere padlu,
katira je na taku imenuaneh franzoseh bou-
na bila, da bi lih to nar lipfhi, tu nar bul-
fhi bilu. Jes pravim od ene take kraue,
katira je lih teda na tei boliesni terpela,
kir je breja bila.

To leshifhtou enih krajou, ta saftaua
teh hlievou, visha tega sadershanja, inu te
forte tega futra, katiriga te shivadi jejo,
persadenejo, da to hudu prei ali fhlei vun
bukni — venzhbarti, ali malukeda naprei
pride.

U'goreh je nesnanu; na visheh se malukeda, inu per shivadeh, katire u' frajosti shivyo se nikoli ne snaide, le u'rauneh, inu niskeh opirjeh: le tu, kir se ta hlieuna futringa mozhnu nuza; kir so te shivadi u' tesneh inu niskeh hlieveh saper-te: kir se malukeda na frai luft spulyo, inu nikoli neprehodyo: le tu, kir se velku nagnojeneh traunikou, velku fiune traue, inu velku fladkega seliha snaide, je ta boliesen snana. U' mlineh velkukat naprei pride, per olounikeh je doma.

Jes neverjamem, da se super to boliesen en mitl snaide, kader je tista to shivino nar venzh podusela; jes tude neverjamem, da bi se mogla ta boliesen s' arzuat, kader ta bouna shivina kafhlat zazhne.

Per teh taku imenuaneh tousteh franzhosheh se to pufhanje koker en guifhen mitl vun da, katiru bi to boliesen odgnat imelu, kader se od zhafsa do zhafsa nuza; pa po mojem skufheny nema obene druje pomuzhi, kaker da ta kafhel na en zhafs u'tolashi. Per teh medleh franzhosheh je to pufhanje u' fele shkodlivu.

To purgiranje s' enim korienem, katiri se imenuje poniemshkem, (Scheib-

wurſ) ali s' drujemi rezhmy s' prasni fi-
zer ta shelodiz inu zhrieve, pa to boliesen
ne preshene.

En sam mitl, katiriga jes vam per sa-
zhetku te boliesni naratam ali suetyem,
je ta frishna apnjena voda, kader jo vi tem
bounem ufaki dan enkrat s' tem apnjenem
stavkam na mestu te navadne vode h' na-
panjanju daste.

To nar bulshi je, da vi shivino od fe-
be daste; obenu tele neredite, katiru je
od ene matere padlu, katira je na tei bi-
kovi boliesni bouna bila, inu da vi te ur-
shahe s' premenite, pobulshate, ali odpra-
vite, per katireh se to hudu sazhne. Vi
yh posnate, jes sem vam yh sgora pove-
dou; oni se snaidejo u' teh nishkeh inu fiu-
neh pasheh: u' teh pretopleh hlieveh:
u' tem obiunem, tezhnem futri: u' poman-
kanju te frishne lufti, inu prehaje, kir vi
malukeda to futringo s' premenite, fusebnu
pak per te hlieuni futringi.

Od teh sposnanitneh snamin te bo-
liesni u' shivinskem gobzu.

Teh boliesni u' gobzu se velku fort
snaide; sdai obshoyo ene utem vunudar-

jeny, u' fkurjeh ali garjeh na teh vunanjeh krajev; sdai u' enem mehkem, premenjenju, smerdlivem mefsi teh sobou, ali se sobi siblejo ali nikar: sdai u' miherjeh, u' otukeh, inu gobeh na jesiku, inu na kraineh taleh tega snoterfhnega gobza, sdai u' enem otuki ali kushnei gumpi u' globozhini tega jesika.

Zhafsi poultane ena ali druga teh gobzoveh boliesni fama, zhafsi se s' drushyo s' drujemi bolesnami, fufebnu s' preberauno fufhizo.

Shivadi, katire u' to boliesen padejo, sazhnejo pozhafsnu jest, hitru zhes tu se futra zhiltu odpovejo. One dobyo en shlemounaten, mastliu gobez: nafarbanu sobne mefsu, sibjene sobe: difhezho ali smerdliuo fapotrudnost, shalost, bouno dershanje.

Per teh okulitovah one terpyo venzh ali menje; postanejo venzh ali menje boune, kaker je natura tega hudiga, inu urshah te boliesni.

Kushne gumpe u' gertanzi, u' globozhini tega jesika u' moryo te boune; otuki, katiri se s' preberauno fufhizo ali s' grisho ulteh inu u' toulti zhrievi s' kashejo, fo snaminje h' smerti.

Kader je mefsu teh otukou fuinjzhe farbe, je hudu ; kader je erjavu inu finerd-livu, je huifhi ; nar huifhi je kader se otu-ki nezhiſtyo, naprei gnijejo, inu ti mihini s' temi velkimi u' kup ſtezhejo.

Kader mefsu teh otukou ali turou er-dezhu poſtane, kader enu zherſtuo terdino inu ſhiulivo farbo ſadoby, te boune bul-fhi gratajo ; kader pak ti tali kry tazhyo, kulikubarti da ſe yh dotakne, teda je enu hudu ſnaminje ; enu ſnaminje, da ſhivadi bojo pozhaſſnu, teſhku, ali zelu nikar ſdra-ve poſtale.

U' teh bolesueh ſe mure perpultiti, da te ſdraue inu boune ſhivadi en zhitti luſt dihajo, inu obuyne venzbarti na dan s' fo-leno vodo napoyo ; tem ſdravem ſe mure ſdrau futer, inu tem bounem taka pizha dati, katire velku preſhuekat ni potrieba ; k. p. mokatno ſhuppo, otrobe, kruh.

Tem bounem mure gobez tri ali ſhti-ribarti na dan s' ofsoleno eſſihouo vodo, ali s' vodo od s' kuhanega rosmarina un ſmit, inu po uſakem s' mivanji otuki ali turi s' ofsoleno ſterdjo pomasani bit.

Od teh sposnanitneh snamin te parklove bolesni.

Ta parklova bolesen, ali boliesen na pasherkeh, ali nogobol, ali hromota poleti napreji pride. Ona se fkashe u'topleh lieteh, in gor hera, kadar hiza konz usame.

Nekaterokrat je fama, nekaterokrat pak je s' gobzhouo. boliesnio s' drushena; kader je s' gobzhouo boliesnio s' drushena je nevarna, kader je fama, je venzh ali menje mozhna.

Shivadi, katire u'njo padejo, na enkrat sazhnejo hromet: parkli ali pasherke postanejo gorezhe, boune, inu ushgane; mefsu zhres tiste otezhe: otuk napravi merselzo, katira se na tisteh krajeh moti, zhafsi u'zelemu truplu hizo napravi.

Po tieh pergodbah poustanejo otuki ali turi, katiri eno fmerdlivo materio zedyo, oni postanejo ali med pasherkami ali okuli parklou, zhafsi na obeh krajeh.

U'enei ali drugei pergodbi se ta roshien tal od koshe odlozhi, s' katiro je sarahen biu. Ta odlozheni ruh mure hitro odriesan bit; ali se neodrieshe, taku je parkel, ali pasherka sgublana.

Kulikokrat parkel ali pašherka prozh pade, je ena huda riez; sa tega volo se mure tistei per zeitu predofkerbeti. Nar bol se tistei predofkerby, kader se shivadi u' eno tekozh vodo postavyo, koker hitru hromet sazhnejo, ali pa se nim ti bouni tali prou zhiltu inu velkukat s' frishno vodo s' mijejo; kader se nym po ufakem kopanju ali u' mienju enu goltu namasanje od pezhniga iva inu vode, h' katirimo je enu pou shlize freberne pene (*Silbergleteffig*) efsiha perlitu bilu, hitru stori, kaku delzh hiza inu otuk doseshe.

Kaker hitru se to namasanje posufhy, bode hitru glih s' tisto vodo pomokren, inu koker hitru tisti otuki ali turi se ofnajo, se s' vodo ufaki dan duakrat vun s' mijejo.

Na tako visho se naprei pelje, takn dougo, da se rane osdravyo. Na tako visho se tei shivini od snotra obena druga arznya kaker kamenfka sou h' lisanju da. Leta mitl in flifsk koplenje u' tekozhi vodi je taku dobro tei bouni, kaker tei sdрави shivini potriebna, taku dougo, da hiza guera, kader hiza pretide, taku ta boliesen gor hera.

Tretki Odstauk.

Od teh naprau, koku se mure s'to bouno shivino obhoditi, kader ena kushna boliesen vun u'dari.

Kaker hitru vi te snaminje per tei bouni shivini vidite, inu per gor riesany teh mertueh shivadi naidete, od katireh sem jes vam to popifuanje u' drujem odstauku dau, morte vi sa guishnu verjet, da je vafho shivino kushna bolesen pomoriva.

Ali je ta bouna shivina obzhafsu te boliesni fhifsoua: ali je permuru tepeua; tu je da je tefhku od nie fhlo: ali je shliemovina is ozhies tekla, ali se je shno-der is nufsa kidou: ali ste vi po smerti teh shivadi nih shelodze nih zhrieue na s'noternjem inu unanjem kraju blekate inu ushgane nefhli: ali ste videli, da je ta tretki shelodiz ali preberaunik s'fuhem futram nabafan biu, taku morte vi sa refsniu veruati, da ta shivina na preberauni fufhizi ali fufhi bouna leshy.

Da je ta bolesen ali pomoria strupna, da je dotekniva ali kushna, fem vam she povedou; ta pruvi mitl, katiriga murete vi perdiati, je - da vi prei kefhlei te sdrave od teh bouneh odlozhite, inu fkerbite, da nizh venzh u'kup nepridejo.

Kader bi letu per tei u'hlieve saper-ti shivini nemogozhe bilu: kader bi se pergudilu, da bi se letu napelanje sa vol te velike zale te sdrave shivine nemoglu sgoditi, taku murete vi per tem pruvem snaminju, katiru ena krava ali vou od te kushne bolesni da, tifti fhtuk hitru od te druge shivine prozh useti inu na en druy odlozheni krai postavit fkerbni biti. Prestor, kir je ta bouna shivina leshaua: ti tali, katireh fe je dotekniua, inu te posso-de, is katireh je piua, inu jedua, murjo nar zhisfeifhi s'zhejene, omite, isluftane, posufhene inu h'temu navajenimu shpoganju se postaviti.

Kaker hitru je ta bouni fhtuk ali shivad na tem kraju, na katirem bi imela bo-liesen prestat, taku se mure hitru spoda na perfeh med kosho inu mefsam taueh noter u'lezhi, ali pa ta harasti fhtrik ali shnura (eni pravyo to hetralte vesilu.)

Tudi je dobru, kader vi takem bounem shivadem kosho pod vampam na duieh ali trejeh krajev senem kaker en tallar fhirokem shelesam shjete, ali pa od eniga pametniga kovazha shgat pulsite, da ta kosha erjavurumena grata.

Leti trey mitelni fo u'letei bolesni, inu u'feh drujeh kushneh bolesneh, katire zhrieve inu ofserzhje ushjejo, pred use mitelne na fuietu; oni se pa murjo hitro od sazhetka nuzat, inu murejo mozbnu naprauleni bit; fufebnu mure ta harasta shnura ali fhtrik dougo noter uliezhen, inu taueh ali talouje mure dobru inu mozhnu bit.

Od sadershanja te boune shivine per jedi ali Rey.

Daite tem bounem nizh ali pa zelu malu od tega navadniga futra h'jedi, fufebnu od tega fuhega; svuna kader bi ta bouna shivina kenimu ali drujemu selifhu enu fufebnu shelje imela; pa letu malukeda ima, fufebnu ta pervi teden te bolesni nikar.

Na mestu tega fuhega inu fizer navadniga futra morete vi njei zhafsi eno tenko,

s' folyo inu streunem pulbrem natrosheuo fhnito kruha dat; leta jed je sa futer inu srauen sa arzno.

Glih taku nuzna je tem bounem shivadim repa inu korenje: kissele jabeke: fladku selje, inu druje tem glihne ralti ali selifhe u'lekoufheh ali gartelneh. Dajo muzh tem shivadim inu temu shiulenju, inu pomagajo tem bounem kar famu to bole sen, temuzh tude te perpadke pomans'hat. Le teda fo fhkodlive, kader se nym od tamejo: inu se ym ostudyo: kader se ym s' guautio u' gerlu tifhyo, kader je te boune nikar fame neusamejo.

Kader fo jesiki teh shivadi suhi, umasani, ali s' eno u' lezhliuo shlemovino pokriti, futra ne usamejo; letu se fufebnu pergody u' teh duieh prueh pergodbek, namrezh u' tifteh, kir je jesik fuh, erjou, inu zhern. U' teh drujeh malukeda kai usamejo; tisto, kar po tiem kai usamejo, vezhi dieu nizm ny drujega, kaker solene, en malu grenke ali kissele rezhi. Kaker hitru pa jesiki zhifiti, od hratte, od shlemovine, od umasa frai postanejo, je enusnaminje, da se jebolesen u' dala. Enufkasanje tega dajo fame shivadi; dokler hitro po tiem sadobyu k' nih popreinimo

futro enu shelje, kar fo u' sdravem stanu rade jedle.

Te boune shivadi, katire, u' boliesni kei malega od te nevadne pizhe od foiga nagnienja jejo, nikoli ali malukeda pridejo u' nevarnost foiga shiuljenja; tiste pak, katire po pretezheneh fhesteh ali ofmeh dneih h' obenei forti tega futra nagnjenja nemajo, u' zerknjo, s' vuna kader bi se ta boliesen naglu preberniva.

Kaku malu da vi tei bouni shivini do fhestega ali ofmega dnu futringo dat smiete, taku murete vi foi nei ufaki dan kokukrat use furme forte od futringe perkasat, inu videt, ali ona kar te ali gune fortene-pogera. Letu se mure fusebnu u' friedmem zhafsu, tu je, med sazhetkam inu h' kraju te boliesni sgodit; vender se mure niei ufakobart perkasat, pa nikar naprei poloshit, taku dougo, da tistu s' sheljam jei, kir bi se fizer niei ostuduo.

Tude murete vi tei bouni shivini, taku dougo da je navarna, futer nikar fkusi tuje lidi, ampak fkusi nih navadne futrouze dat pulsit. Shivina od teh navajeneh rada, od tujeh pa nerodno ufame.

Tisti, katiri futer shivini s' gautio u' goutanz tifhyo, ali fizer h' posheranju

permurajo, delezh fallajo. Kar temu gobzu nedifhi, inu kar je temu nofsu super, tiftu shelodzi refkuhajo.

Vender murete vi shivini, kader ona dougo nikar kruha nikar jabek, nikar repe ali selja, ali kai drujega nejei, per fredite bolesni ufaki dan edan ali duebarti en mafselz ali en funt gotte moknate shuppe noter u' liti, katira je mozhnu folena.

Sufebnu murete vi ta mitl nuzati, kader shivadi velkubarti, mozhnu, inu s' velkem napenjanjem fhifsajo; po tiem fe mure pa fou vun puftit.

Kader bi to klotie, katiru od shivine vun gre, mozhnu smerdelo, kader bi tiftu kaker ena erjaua voda, ali rumena shupa vun vidila, ali kader bi shivina oflabela, taku murete vi moknato shupo, po tiem kir je ona prou mozhnu s' kuhana bilu, s' enem mihinem glasham pounem dobri-ga vina ali mozhnega ola s' mieshat, inu na tako visho riedko tei bouni shivini noter ulit.

Kar to s' premenjenje tega futra am-tizhe, fe murete vi po zeitu tega leta oberniti; sakai taku doro to difhanje teh shivadi, kaker nih truple, inu nih kry, je

ufaki zhafs tega leta dergazhi, ona se po tem uremeni, po hizi inu mrasu oberne.

Po leti shtima shivina to sdravo frifhno travo; u' mokruti fuhi futer, otrobe, s' kramernyo potrofheno selifhe; na jessen selifhe is lekoufh, inu te mihinu grenke rasti; u' vigred se nje shelje med fuhem inu selenem dershy.

Use lete jedlive forte fo po mnogoternosti teh zhafsou, po mnogoternosti teh shivadi inu nih truplou, nih boliesni, nih kervi sa te sdraue inu boune ena arznya.

Od pitia sa te boune.

Kaku malu se smie per tei preberauni fufhi ali fufhizi inu u' drujeh hizneh boliesneh od sazhetka te boliesni tem bounem kai h' jedi dat, taku flifik se murjo napajati. Letu dobru samerkaite.

To nar sdraveifhi pitje, katiru jes sa shivino u' takeh okulitaveh posnam, je voda obvarjeniga fena, katiru je venzh ali menje folenu, mlazhnu, katiru je topley ali mersley, kaker fo te okulitave, ali kaker tem bounem difhy.

Kader vi te boune shivadi u' tem letnem zhafsu u' teh redneh shivin'keh hlieveh dershite, taku murete vi duri inu okne nuzh inu dan odperte pultit, inu kader je velka hiza, tilte kraje, kir so duri inu okne, ufaki dan enebarti s' frishno vodo pokropit.

Ena praua arznya sa te boune je naprei, kader fe one — taku dougo da nih muzh perpufty — s' jutra inu vezher eno uro na frai luft yti puftyo.

Kader kushna boliesen, k. p. ta preberauna fushiza u' vigred ali jessen fe u' enemu kraju snaide, murete vi te boune u' suheh, kaker je ta letni zait, toplejeh hlieveh, katiri so zhedni inu luftni, saperte imeti: po nozhi duri dou saperte, okne pa gor odperte. Da fe lih letu sgoty, bojo te boune tude u' teh zeitech tega leta u' teh nar jafsneif'keh ureh tega dnu is hlievou segnane, taku dougo, da one tuliku mozhi imajo, da yh morete vun pultit.

Kir taku dobru ta preberauna fushiza, kaker te druge nadluge, katire hitru to shivino pomoryo, so hizne bolesni, taku dobru ahtaite, da fe nikoli pre toplu nedershyo; dokler ali je vi pretoplu dershite, taku boliesen huifhi postane, inu shivadi guifhno konz u' samejo, kir to toplu

Od poslou, streshbe, inu flege teh bouneh. 69

dershanje hizo inu merselzo pogmera, inu obuje u' kup stori, da murejo fallat.

Od poslou, streshbe, inu flege teh bouneh.

H' tem mnogoterim opravilam so flisik, suesti, inu skerbni posli potriebni.

Vender murejo gospodary inu gospodine tude na te nar suesteifhi inu nar skerbneifhi posle ahtati, da se tei bouni shivini lih taku dobru jutri postrieshe, kaker se je njei dans postreglu.

Nikar samu ta reja inu arznye, katire sem jes ratou, so arznye sa te boune, temuzh tude streshba inu flega so arznya sa nje.

Ta boune murejo ufak dan kar samu ozhejene, s' zhishe, peljane, rednu napojene inu flegane bit, temuzh se ym mure tude mnogoterno na dan gobez inu nufs vun smit, jesik s' folio poribat, ozhiesse szhedit, inu ta materia, katiro je taueh, te hetrove vesile, to resbielenu shelesu na perfeh ali na vampu vun potegnuo, s' frishno ali s' foleno vodo mure flisik smita bit.

Tisti, katiri tem bounem strieshejo, nesmejo u' hlieue ali hishe yti, u' katireh

kushne boliesni ny, da obeniga zyanja, obene perloshnosti nedajo, da so ony to hudu naprei u' pravili.

Taku se mure tude use, kar vi per teh bouneh h' mivanju, h' zhejenju, h' futru od fodja nuzate, od teh sdraveh odlozhit, taku dougo da boliesen zelu gor hera.

She le u' enimu zhafsu po tiem morete vi fodje, is katiriga so te boune pile, ali futer jedle, drugizh tem sdravem dat: vender mure tiste poprei flisik omitu, sribanu, s' zhejenu, s' urezhem kropam ovarjenu, u' mersli vodi s' vodienenju inu s' luf tanu bit, poprei da vi tiste h' popreini vushanzi nuzate.

Slamo, katira je tem bounem sa stelo flushila, inu gnui, katiriga so one sturite, murete taku dobru od teh bouneh, kaker od teh sdraveh prozh spravil, dokler on je obuinem shkodliu; tem bounem sa tega volo, kir on to boliesen pohuisha, inu navarneishi stori; sa te sdraue je shkodliu, kir on od teh bouneh pride, inu je od teh bouneh fhou, inu taku more bole sen napravil. Nar bulshi je kader ga vi vezher inu s' jutra per hladni lufti vun sapelate, inu u' semlo sakoplete.

Samerkuanje od vushanze teh Arzny.

Ufe arznye nizm nepomagajo, kader vi tem bounem nikar dobru, nikar po redi nepostrieshete: kader yh vi nikar taku neflegate, kaker sem jes vafu u' teh popriedneh odstaukeh vuzhiu, inu priedpifsau.

Ufe arznye so strup ali mishenza kader vi tei bouni shivini prepergodu, preposdu, nikar ob pravemu zhafsu, ali prevelku dashte, da bi lih fizer ti nar bulfhi, ti nar nadoushneifhi mitelni bili.

Ufe arznye, katire vi tem shivadem dashte, yh dashte sa tega volo, da bi pomagale; kir pak vi nih muzh neposnate, inu nevieste, kaku inu keda pomagajo, taku yh vi nim kar samu nedashte neguifhnu, temuzh ufele k' nih inu vafhei fhkodi.

Ufe arznye, katire se u' vodi ne resmozhyo, inu vezhi dieu od tisteh, katire u' vodi restidejo, so tem shivadim fhkodlive, katire nepreshuezhyo. Ufe fhkoduje tem bounem, kar nih shelodiz sakuhat nemore.

Ufe arznye, katire ste vi tem bounem dat navajeni, yh vi nym vezhi dieu teda dashte, kader te shivadi nizm venzh nepre-

shuezhyo, ob tistem zhafsu, u' katirem shkodvat murjo.

Ti nar vezhi mitelni, katire vi daste (jes fmiem rezhi ufi) fo rezhi, katire te sdrave shelodze ferderbajo, poteshyo, napelujejo, natesnujejo, nadlugiejo: katire tem shivadam ostudo, shifso, potenje napraulajo, temo truplo nepokoi storyo, use te rezhi niso arznye, one fo, kaker fem rekou, strup, ali mishenza.

Ti mitelni, katiri se tem bounem shivadam dajo, fo le teda arznye, kader se po okulistaveh te bolesni isvolyo, ob pravem zhafsu, u' tei potrebnii meri, inu u' tisteh pergodbek dajo, kader pomagat morejo ali kader nar menje shkodyo, kader se sto bolesnio shkufhajo. Ali se nikar taku nedato: ali se dergazhi dajo, ali isvolyo, taku niso arznye, temuzh strup ali mishenza.

Da bi vafis jes leto kunsht vuzhiu ni u' mojej mozhi; morebit, da bi tude u' vafshei nebilu tistu se navuzhit, kaku bi se navuzhiti murla. En arzatar ali osdraulenik, katiri nizm drujega kaker to vednost studira, h' tei lih telku zaita potrebuje, kaker ti nar bulfhi, ti nar bol flisik zaita

potrebujejo, da se oni to rejo te shivine, obdelovanje teh nyu, inu haushengo navuzhyo.

To shivino dobru ogledat, dobru flegat, njei te pomagaune mitelne u' kushneh inu drujeh bolesneh napraulat, inu use tu storit, kar sem jes priedpifsou tu je u' vafhi mozhi, tu vi murete inu morte storit.

Kader vi use letu storite, prau storite, flifsik nuzate: Kader vi taku obhodite, kakker sem jes vam do tieh dub praviu, inu priedpifsau; taku vi take mitelne nuzate, katiri so vam nuzni, inu sa vafho shivino pridni.

U' arznyo teh ludy inu te shivine se vi mieshat nesmiete; tilte vi nesastopite. Sturite, kar vi sapopaste; sturite, kar vi sastopite, taku bote vi frezhni.

Letu ni famu od kushneh bolesni, temuzh tude od useh teh drujeh bolesni refnizhnu.

Kar h' tei freshbi inu flegi teh gmain bolesni fhlihhi, sem vam jes tu obiunu resloshiu. Use boune shivadi vi sa refnizo stiltemi nebote osdravili; pa vender yh bote velku obdershali, ob katire bi vi bili prifhli, kader bi vi letu nevedeli.

Per tem osdraulanju teh kushneh bolesni, se lih taku gody, kaker s' to shetvo ali u' kup spraulanju tega fadu, one nikar poufod, nikar na useh krajev, nikar u' faku letu glih od rok negrejo, da so lih ti arzatory inu shenize tifti, katiri so poprei bili.

Ureme, letni zhafs, inu uremuvainje se u' kushne bolesni, inu u' osdraulenje teh bouneh mieshajo, kaker koli se u' dobru dopritje teh fadou inu u' nih shetou mieshajo; oni imajo noterutok, oni imajo ental na tiem.

Kushne bolesni, katire od bounega zhafsa, od malupridnega uremuvanja, od burne reje, od nesdrave pashe, inu drujeh hudoby pridejo, so navarne, inu velikokrat smertne bolesni. Tifte pak, katire se od menje hudeh urshahou saznejó, so menje navarne, inu taku menje hude.

Od nuza ali vushanze teh kosh tisteh shivadi, katire so u' kushni bolesni konz usele; od pokopanja teh mertueh, inu zhejenja teh hlievou.

Te sdraue shivadi od kosh teh mertueh bolesni nenaliesejo, kader tifta bolesen ni kushna, na katiri so pozerkale.

Vender murejo tiste strupne inu shkodlive postat, kader yh vi tem mertuem taku dougu na trupli pustite, dotle da krygnit, zhrievе, ofserzhje inu mefsu smerdet sazhne; use letu fe sgody po leti per enei velki hizi u' eneh ureh, — tude poprei, kader so bolesni u' gorishtui na sleseni, u' preberauni fushizi sapopadene.

Vi tai tem mertuem nemorete, ali so tiste s' kusi kushne bolesni, ali s' kusi druje ob shiulenje prifhle, koshe dalje na trupli pustit, kaker da fe truple ohladyo.

Letu delu fe nikoli nescmie u' hifhi, na dboru, ali na temu iltimu kraju pried useti, kir so te shivadi ob foje shiulenje prifhle, temuzh usele na timu iltimu kraju, kir fe ima merha pokopat; inu kader koshа po leti per toplem uremeni u' zhafsu eneh ur po smerti ni oderta, taku jo mure lastinak sgubit, inu ta merha s' kosho inu duako pokopat.

Naprei imajo te shivadi u' kushneh bolesneh, kir per shivem trupli gnyejo: kir kushne gumpe, ali fizer strupnu vua vdarjenje na trupli dobyo, s' kosho inu duako pokopane bit, inu fzer is tega urshaha, kir take koshe obstrupyо, inu sa vol tega vun udarjenja ali gory so usele ferderbane.

Taku dobru u' kushneh kaker u' drujeh bolesneh murejo koshe, kaker hitru so dol potegnenje ali oderte, s' merslo vodo omite, po tiem shtiri inu duafeti ur u' lusi, ali u' ofoleni vodi smozhane, inu po pretieku tega zhafsa u' frai lufti fushene bit.

Kader pa ena bolesen u' enemu kraju taku mozhnu prenemaga, da velku teh shivadi u' enimu kratkemu zhafsu pozerka, teda murete vi take napravike sferbet, da se koshe hitro u' velke shkafe ali kadi s' pravyo, katiri so s' sounoinu galunovo vodo napounjeni.

Da vi koshe u' takeh nefrezhah fai koshe od vafhe shivine ohranite, sem vam jes mitelne na roke dau; sdai murete pa vi use letu sturiti, kar sem jes rekou, da nikar vam, nikar vafhemo fosedu, nikar tei desheli skusi vafho nemarnost shkode nestorite; dokler u' tei sadni pergodbi bote vi strafani, inu raunu te shtrafinge bote murli koshe s' truplem red pokopat.

Hitru po oderty teh kosh murete vi tem truplam ude odsekat, inu taku dobru te pruve kaker te ude s' usem klatjam inu kervio ofem zhrieulou globkou u' semlo pokopat.

Kader fe je letu sturilu, murejo ufi kray, kir je ta bouna shivina stala, s' zhe-
jeni: liefs inu fodje s' enem mozhnem lu-
gam prau zhistu omitu. okne inu duri gar-
odperte, inu use prau s' luftanu bit.

Od ufhafanja ali kakefhnosti teh
sdraveh shivadi u' tisteh krajev, kir
je kushna bolesen vun u' darila.

Kaker hitru fe kei u'eni vifsi, ali
u' enem hlievi ena kushna bolesen napra-
vi—taku fe u' tei vifsi ali u' hlievi, obena
ali pa zelu malu sdrave shivine snaide.
Tiste shivadi, katire fhe obene ozhitne bo-
lesne nemajo, fo na fkriunem nateknenje,
ali fai h' kusni boliesni perpraulene. Satu
nemareozh vi mienite, da fo use shivadi
sdrave, vi mienite satu, kir one jejo, oku-
li tiekajo, mlieku dajo, inu fo enu malu
vefsieleifhi, kaker te prau boune; pa vi
fe golfate, kir vi tega sdrauja neposnate.

Da vi u' temu fhtu u fe golfate, mo-
rete vi fami sapopast; ta riez h' vaf s pre-
visha. Kuma fte vi tega ali unega volo,
ta ali uno kravo sa sdravo dershali, taku
one tu leshyo, ali dajo ozhitne snaminje,
da fe yh je kushna bolesen popadla.

Neverjemite, da vashe shivadi fhe le teda sbolyo, kader vi na nih smert pregledate; one so shie velku dni boune, zhafsi velku nedel, zhafsi velku miesenzou.

One so fufebnu u' tisteh nadlujeh, katire pozhafsnu grejo, katire se od urshahou tistega kraja sazhnejo; katire od nesdravega zhafsa, od nesdravega uremena, od nesdraveh hlievou, od hude reje pridejo; one so fufebnu u' teh nadlugeh, katire fhe le to truplu, to kry, to ulago u' trupli ferderbajo, poprei da one u' eno ozhitno, u' eno videozho bolesen padejo.

Kader vi dobru ahtingo daste, bote vi u' takeh pergodbah per teh sdraveh shivadeh mnogotere snaminje nefhli; vi bote videli, da one nikar taku vefsiele, taku ferzhne, taku kresne vun nevidyo, kaker poprei; da se nih ozhy nikar venzh taku nefuietyo, nih jesik ni venzh taku zherstou nih hod ni venzh taku saterjen, nih duaka ni venzh taku samanasnebna, kaker u' tem sdravem stanu.

Ufi leti tali so potiem venzh ali menje spremienjeni, menje ali venz odfarbani, shaloftni, motni, bledi, po tiem da je ta kushna bolesen, ti urshahi, da so te rauenstave mnogoterne ali spremienenje.

Velkukrat se poprei per kraveh mlieku spremeny, poprei da se bolesen perkashe, onu postane neshmahnu vodienu, tenku; da menje fira ali butra. Ufe lete, ali enu ali to druje snaminje u' teh vezheh kushneh bolesneh poprei grejo, da te bolesni vun buknyo.

Taisti lidi, katiri so fami skufheni, bojo spumneli, da so enkrat kai takega samerkali, inu da temu sdrauju teh shivadi u' kushneh bolesnah ni vupat; oni bodo vedeli, da ta vezhi dieu teh isteh niso sdrave, da se lih sdrave vidyo: da je seme takeh nadluh velkukrat dougo poprei u' trupli restrofheni, poprei da kushne bolesni vun buknyo.

Od sadershanja teh sdraveh shivadi u' tisteh krajev, u' katireh se kushna bolesen snaide.

Kader vi urshahe delezh odlozhite, od katireh sem vam jes u' drujem odstauku to popifsuanje dau, taku bote vi use tiste shivadi, katire temu vun u' darjenu te bolesni s'he blisu niso, pred kushuo bolesnyo obvaruali, taku te nar bulfbi arznye,

inu same obaruvanške mitelne nuzali, kati-
tiri jeh taku dobru pred kushnemi boles-
nami, kaker pred smertio obvaryejo.

Bres te predkerbi se nesnaide obe-
dem fuit ali rat, obena apoteka, obena
arznya sa vasho shivino.

Ali se kei pergodu u' vigred ena kush-
na bolesen sazhne, poprei da se je shivi-
na na palho gnala, taku podyf hite inu pre-
gleite, kaku ste jo vi fkusi simo flegali,
obaruali, prehodit inu na frai luft pustili,
ali kai ste vi u' teh fhtukeh sanemarali.

Ali ste vi venzh shivadi, kaker futra
sa rejo imeli, taku so one resnizhlivu kar
famu na futri, temuzh tude na fuitlobi, na
lufti, inu na potriebnem prestoru, inu na
sprehojenju pomankanje imele.

Naidete vi letu, taku te nar burnei-
fhi, te nar obiuneifhi od sebe daite: daite
tistem, katere vi hranite, venzh futra: ftu-
rite ym venzh prestora: odprite duri inu
okne u' hlievi: s' zhihtite te umasane kraje,
inu yh ob teh nar jasneifheh urah tega
dneva na zhiste inu fuhe dbore seshenite,
taku yh bote pred kushno bolesnyo ob-
varuali.

Pride vigredna kushna bolesen pos-
dey, taku murete vi dobru podyfkat, ali

niste vi te shivadi prepergodu na pasho gnali: ahtingo dat, kaku je traua, ureme, zhafs tega leta ushafan: ali fo shivadi tes h, ali nasutrane na pasho gnane bile.

Ali ste vi u' enimu ali drujemu shtuku sablodik ali fallar sturili, taku ga murete pobulshat, ali vi vas ho shivino obdershat ozhete.

Ali se kushna bolesen po leti sazhe, taku gleite, kai sa en faller ste vi taku u' simi, kaker u' vigred sturili.

Pomislite ureme inu sadershanje u' tem pridnem inu sedainem zhafsu, inu tiste urshahe prozh odlozhite, katiri fo h' kushnei bolesni perloshnost dali.

Ali je hiza, sutha, pomankanje na sienzi, na vodi &c. urshah te nadluge, katera vas martra, taku fo sienze, inu voda, inu kopanje, inu frai luft, inu velkukratnu umivanje tega trupla s' ofsoleno efsihovo vodo arznye super kugo. Shenite shivino u' nozhi inu nikar po dni, fai nikar per hizi, na pasho. Kader pa vi jo po dni shenete, taku shenite jo u' sienzhne kraje — u' liefs ali u' god.

Ali fo niske, mokre pashe, povudni, vunudarjeni bajari &c. doug nad tem ob-

štojezhim hudem, taku shenite vafho shivino na vishe, na hribre, na gore, ali pa jo u' hlievi futraite, ali jo obdershat ozhete.

Per jessen'keh kushneh boliesneh spomnite se, kakefhnu je letu bilu; ahtingo imeite, ali kushna bolesen pergodu, ali posdu grosoviti sazhne.

Poultane to hudu pergodu, taku pride sam od uremena, od pashe, od hlievou, od ogleje te shivine, kaker je tista poleti dershana bila. Pride posdu u' jessen, taku morejo mokruta, megle, flama, mras, predougo gonjenje na pashe doug na teh kushnen boliesneh bit, katire se u'tem zhafsu tega leta perkashejo.

Od nateknjenje, inu od sadershanja teh kushneh bolesni jes nizh nerezhem, kir je ena taka riez, od katire ludi velku govoryo, pa malu is nih kai praviga, kai guifhniga vejo; inu kir se yh, fkladnoredno te zale teh nadluh le malu kushneh snaide. Enu telku pak jes pravim, ali jes vam drugizh poviem, kar fem vam od sazhetka rekou, da vi per useh kushneh bolesneh fkerbnu te sdrave od teh bouneh odlozhit murete.

Raun tega jes vam ratam ali fuetyem u' fih hizneh inu gnileh kushneh bolesneh

fedu prideozhne gmain inu doberkup predvarunanfke mitelne :

Daite tem shivadim, katire se fhe vam sdrave sdyo, telku kamenfke foli, kar morete. Potegnite ufaki shivadi, kaker hitru se kushna bolesen sazhe, eno harafte shnuro (hetrovu vesilu) na perfi, ali svuna na titi krai, kir se snotra ta ushganiza saltavi.

Pustite to vesilu taku dougo pod koshu, da ta bolezhina ali otuk eno zhisto, bielo, nikar smerdlivo materio vun zedy; pustite tistu tem shivadim fhtirinait dni, tri nedele. Ni fizer u' feh pergodboli, vender je u' teh vezhih ta nar bol saterjen, nar bulfhi mitl, katiriga vi u' kushneh bolesneh naoberniti morete.

Glih en telku samore taueh, ali kihna korenina, kader se tem shivadim kosha prebode in ta korien fkus kosho, inu maftnino u' takne, ali tude se letu na teh isteh krajev stori, kamer kovazhi harafte shnure postavyo, ali leder u' liezhejo.

Venzh otuka ti mitelni storyo, fokrovize inu materye uliezhejo, bulfhi je, ali tista dou tezhi more; le tem medlem shivadim je nesmieta taku dougo pustit, kaker

tem mozhnem inu toustem, kir nim taku dobro to hetrovu yesilu, kaker tude taveh, prevelku ulage, inu s' tisto prevelku mozhi odusame.

Kader leti mitelni obeniga otuka nestoryo ali nenapravyo, obene materie neuhezhejo, temuzh fuhi, bres use mozhi u' teh taleh leshyo, je enu hudu snaminje, da je ta pozhutik u' trupli tumpast, shiulenje flabu, inu bres mozhi.

U' teh pergodbah vam jes ratam ali fuetyem sa tiste shivadi, katire fe vam na vides sdrave sdyo, te spoda poltaulen mitl:

Usemite jalappou pulber, po niemshku: **Jalappenpulver.**

grenko fou, po niemshku: **Bittersalz.**
od ufakega pou funta.

Ershiene moke en funt.

Smieshte use dobru u' kup, storite s' mlazhno vodo enu gostu testu, inu pomashite ufakei shivadi trikrat en dan sa eno kuhlo uriednu na jesik.

Ali te shivadi tega nozhejo uset, taku resmohite s' jutra inu vezher sa eno kuhlo uriednu od testa u' enem velkem mafselsi skuhane shupe od fena, inu u' lyte to pitje mlazhnu tei shivini noter.

Ta mitl murete vi taku dougo nuzat, da te shivadi mizhnu ali rahu sazhejo fhifsat: po tiem pa gar herat, kakor hitru fhifsanje sazhe. Tistu, na kai vi ahtat murete, je, da vi shivadim mersle vode pit nepustite. Katiri storit more, smieshei ym u' faku pitje eno pouno pest moke ali otrobou.

Kir je truplu dobru f' zhieshenu, taku si ta spoda postauleni mitl napravite. U' semite stouzheni knoper, shirie ali shelod, ali pa dobove fkurie dua funta
kamenfke foli

terdiga pepieva, od usakega dua funta. Smiesheite use dobre ukup, inu potrofsite tem shivadim med usak futer eno pouno pest. Ti mitelni vam bodo fufebnu u' gnilovishneh kushneh bolesneh dobre flushbe sturili.

Per meglenem, mokrem u' remeny te spoda postaulene mitelne nuzajte: usemite erjavo shenofovo moko (po niemfku: *Sensmehl*,) en funt,
kamenfke foli, en funt,
meuo ali pa otrobou dua funta.

Smiesheite use dobru u' kup, inu daite usaki shivadi en pou ure pred s' juterno inu vezherno futringo od tega eno pouno pest h' lisanju. Ali tistu shivadi usamejo, po-

tiem stouzite med ufako pouno pest pulbra sa eno pouno shlizo uriedno bran-zhurja.

Shterti Odstavk.

Od isvolenja teh ouz sa pleme.

Ali ozhete vi ouze sa pleme kupit, taku ifhite fi eniga perjatela, katiri yh sa vafs sberere; sberite fi h' timu eniga mosh, katiri fku fhene ozhy ima: katiri ouze inu vouno posna: katiri to shlahntu pleme saltopi. H' temu ta nar fku fhene ifhi sposnuavez ni predober.

Urshah, sakai jes vam letu fuetyem, je, kir fe tuliku sort ouz, kaker pefsou snaide; vi naidete kar samu mihene, friedme, inu velke, rogate inu nikar rogate ali komule, biele inu zherne, erjave, beuhafte inu fhekafte, dougokostiene, inu kratkukostiene, glihnosate, inu krivunosate, ouze s' doujemi inu tenkemi, ouze s' fhroke-mi repami; temuzh tude ouze, katire na mestu te douje, shlahntne, s' kraushane shi-

dane voune neshlahtno, uraunano, fhetinasto — venz duak kaker voune imajo.

Te nar shlahtneifhi, gurfhi, inu nar liepfhi ouze fo nekeda imeli ti griehi, inu sa nymi ti stari rimlani. Od tisteh pridejo te donafhne shidane ouze teh spaniarjou inu Engellendarjou. Tem duema ludstuama ima ta donafhni fuiet sa te shlahtne ouze inu dobre plemienze hualo vedet; bres nyh bi my od tega kai nevedeli.

En shlahten oun od sfiidanega plemena koshta u' Spany itu slatou. En glihni od engellenderfkiga plemena velja u' Engellandi trideset, fhtiredi, petred, inu velkukrat venzh funtou sterlingou tu je u' nafhem fhtiveni: tri, fhtiri, pet itu reinifh, tude venzh.

Od eniga takega ouna fe doby u' enimu letu (kader fe on prou ogleđa) fhiest ali fedem funtou spanfke ali engendarfke voune. Take fo bile tude ouze teh stareh griehou, inu rimlanou. Po popifsnainy fo murle fhe shlahtneifhi bit. Varron pravi od nyh — da fo nih koshe is slata bile.

Poduba teh nar shlahtneifheh ouz, katre smo my pred petnastemi lietami fkus mater nafhega fuetliga zefsarja is spanfke-

ga kralestua u' nasho deshelo sadubili,
ozhem vam jes feda popisat,

One fo friedme velikusti, kratke ura-
tu inu u'trupli, inu kratke inu mozhne
u' kostieh.

Ouni imajo toufte inu mozhne roje,
katiri fo od zhela saden'ski pruti tem usha-
tim, inu od tod kaker safukani priedi pru-
ti zhelustim inu ozhiesam saferleni.

Nih glave fo mozhne: nih ozhy vel-
ke, odperte. shivezhlive, pouno ognja inu
riefnobe, ali fo te shivadi odrafhene,
sdraue inu vefsiele.

One imajo kratke, tenke, raunuokro-
gle, erjavu rumene vufhele, katire se vi-
gred u' tei dougi vouni na finzeh f'kryejo:
mozhne, prau sakriulene nossi, katire krat-
ka, shlahtna rumenu - ali erjavu fuetla dua-
ka pokrye.

Nih zhelu, nih glaua, obuyne lize inu
nih jesizhni gout fo s' vounu obrasheni.
Taku fo tude nih bedre; te priedne fo do
kolena, te sadnje pa do parklou s'lepo
kraushasto vouno obstaulene.

Nih shinik je kratek, inu shirok, inu
mozhen. Te nar shlahtneifhi med temi
shivadi je ta natura na spudnjem diehi
s' enem shirokem dal visseozhim gerlam

katiru se od goutanza fkorei do, perfi istegne, poliepila.

Odperte inu fhiroke so nih perfi; kratek, inu mozhen, inu fhirok je nih herbet, nih ledje, inu nih krish; taku so tude nih plezhe inu rebre saftaulene.

Nih zelu truplu je s' nih ufemi dieli — noter do ufhet, do uftaniz, do teh pridneh spudneh beder — s' fkraushano shlahtno shidano vounu pokritu.

Vouna na herbti je ta nar tany, nar daly, nar liepshi. Sa tisto pride vouna na fhinizi, inu na teh kraineh taleh teh perfi inu tega vampa; nar ta toufhi je tista, katira na teh unanjeh krajeh teh sadnjeh bedrou rasti; tenfhi, pa fkurneifhi je na teh spudneh perfeh, na spudnjem vampu, inu med temi sadnjemi bedri. Bol tenka inu bol fkraushana je na repu, inu na teh vunanjeh kraineh taleh teh sadnjeh bedrou, telku shlahtneifhi so ouze.

Te fufebne tenkusti inu lepote te voune od shlahtneh ouz nemorejo poviedane ali popifsane bit. Tiste teh sposnuauzou ozhy resodenejo, tilte vidyo, tilte fhtimajo, inu fklenejo nih kup.

Le letu se od te tenke spanfke ouzhje voune, katira se le en bart ftrische.

rezhi pušty, da je ona na trupli teh shiveh ouz na verhu biela inu saferlena pod saferlenjam slaturumena, s' oleinatnim putam prepojena, inu noter do korenine kaker sobi na eni shagi sapletena.

Zkesglaunu pride lepota inu tenkušt te voune od shlahtnosti te koshe; kader ali kei, ali na katireh krajuh tega trupla je kosha tousta, zaglua, ali gobasta, tam je vouna venzh ali menje glihna, venzh ali menje tousta, ali s' fhetinami smiefhana.

Nar to tiny vouno imajo tiste ouze, katire imajo nar shlahtneifhi koshe; pa tude lete imajo tale na trupli, kir je kosha tousta, inu gobasta. Taku je ona na teh unanjeh kraineh taleh teh sadneh bedrou. Od tod pride, da je leta vouna bol glihna, toufhi, inu mozhneifhi, kaker vouna na herbti. Godni jagnetí, katiri se nagi povershejo, imajo nar te tiny koshe, fo od tega nar shlahtneifhiga plemena, inu imajo nar to liepfhi vouno.

Taku inu nikar dergazhi fo ti pravi spanfki pliemeni ouni s' furmani. Glih taku fo ti mladi, katire fo oni pernafs s' pravimi shlahtnemi ouzami rodili inu napreipelali. Shkoda je, da lete shlahtne shi-

vadi fкуси nafhe burne ouze, inu nafhe nevidne reinike od kratkeh liet fam so zuitarze inu zelu ferderbane gratale; ti neumni ludi ufo leto fhkodo na kraji, na opyr, na nebu, pod katirem leschyo, na ozhouno deshelo potifnyo, inu nikar fami na fe. Tu jes imenujem neumne — tu jes pravim nevidne ludi.

Ta druga shlahтна forta od ouz, katira fe u' nafhei ozhouni desheli snaide, fo te taku imenuane paduanfke ouze. One fo vezhi, bol dougotrupne, bol visokukoftiene, kaker te spanfke ouze. Vouna od teh praveh je liepa; ona pa ni taku glih, inu taku zhišta, kaker je vouna od dobreh spanfkeh.

Kir te sadnje inu priedne fpudne bedre teh prueh nifo s' uouno, temuzh s' duakami obrafhene, inu te paduanfke ouze zhesglaunu fo bol visoku koftiene, kaker te spanfke, taku one savolo nih s' doujemi duakami obrafhениh kofty, inu nih menje s' vouno obrafheniga vampa, sa tiste deshele inu prestore nar bol taubajo, kati-ri pashe imajo, katire nifku leschyo: na katireh fiuna, douga, visoku šteblata traua rasti. Urshah tega je, kir tem dougo koftienem, nevounatnem ouzem ta trauna

mokruta menje škodi, kaker tem kratku koštenem shivadim, katire velku voune pod vampam, inu s' vouno obrafhene sadnje bedre imajo.

Per isvoleny teh mousneh ouz se mure use tu ahtat, kar sem jes dosieh dub od isvolenja teh ounou pried nefu. Sdrauje, shlahtnu pleme, lepota, pravi stan tega trupu, inu teh udou so nar priedneifhi lastnosti, na katire vi gledat murete.

Ouze, katire vi od eniga ali drujega spola h' plemenu kupite, nemajo zhres due, nar venzh tri lietne bit. Nih sapa mure zhistu, nih sobnu sdrauo, terdnu, nih jesik zherstu, inu bres blekou bit.

Sufhizne ouze: ouze s' postaranem kafhlam, s' shnodrastem nufsam, s' merdlivo sapa, s' sobnemi luknjami, s' strunastemi vampi, s' opadenami ledy, s' oterjenimi jaizi, s' voslatemi vimzhezhi, s' vodenimi vesilzami na uratu nekupite: one so sabstoin predraje, u' tu shtivenje pridejo tude te jalove, tude te mrenaste ouze na ozhieseh.

Ouni inu doine ali mousne ouze, katire se od dobriga plemena povershejo, katire mozhne, sdraue duoizhizhne jagnete rodyo, yfhte, kupite, venz shtimaite,

kaker slatu; one se nepres hazajo, kader h' shlahtnimu shtivenu shlishyo.

Od sposnanja te starosti teh ouz.

Se snaide velku snamin, is katireh se starost teh ouz en dieu guishnu, en dieu neguishnu posnat more. Skusheni ouzhy posnauzi tilto prezei resnizhnu is unanje kakeshnosti tega trupla fklenejo. Ony en reslozhik storyo te stare od teh mladeh is nih moshkega stanu posnat, is okornega pogleda teh ozhy, is kakeshnosti tega zhela, is teh pried stojezbih voglasteh kostazh tega zhela, teh zhelust, inu tega obraksa; is tega shhripastege glafsu, kader shivadi merketajo, is terdega postaulenja teh beder; is haje, inu is tega venzh ali menje dokonzhaniga rastu tega trupla inu nih udou. Per teh rogateh ouzeh se posna starost is velikulti, dougulti, inu stave teh rogou.

Neskusheni ludi murejo per isvoleny teh ouz nih samerkanje na kakeshnost teh riesneh sabou postavit, leti perkashejo usakimu starost teh shivadi saneshno guishno skusi to spoda postaulenu premenjenje.

Ti pruvj ofsem sobi, katiri u' priednem gobzu fkus sobnu mefsu teh jagnet tifhyo, fe imenujejo mliezhni - ali jagnezhi sobi; oni po paru vun pridejo; nar prei pridejo vun ti friedmi, h' flienemu u' vogleh ti; poprei da fhieft miefsenzi pretidejo, fo usi ofsem tu. Leti sobi fo kratki, bielurumeni, vofki, tenki inu oiltri na resu.

U' drujem leti teh shivadi dua od teh sobou fe sgubita; vezhidieu fo ti friedmi, ali pa ti, katiri fo nar prei vun prihli, u' nih preftar fe saltavita dua druga, katira sta fhiry inu dali, inu mozhneilhi, inu trikrat vezhi, koker ti pruvi, fe pravi, katiri fo mliezhni sobi bili. Ti novi sobi bojo ouzhy sobi, inu te shivadi, katire yh imajo fe u' jesiku teh ouzharjou duoylopatneki imenujejo.

U' tretkem leti tem mladem ouzani drugizh dua mliezhna soba vunpadeta, na katireh mestu fe dua ouzhja soba saltavita. Potiem fo shivadi poutretke liet stare, inu fe fhirisobazhi imenujejo.

U' fhterttem leti sgubyo ta peti inu fhesti jagnezhsob. Tude te dua, koker ti popreini, bodeta fkusi nove ouzhje sobe saltaulena. U' petem leti podeta oba ta sadna jagnezha soba vun, inu srasteta

dua ouzhja soba. U' timu zhafsu shivadi foi rast dokonzhajo, inu bojo pounasobni imenuani.

U' letei redi se sgody ta vunudar inu to spremienenje teh sobou. Te gmain ouze sadobyu te druge sobe pergodneifhi, kaker te shlahadne; pa te shlahadne yh dalle ohranyo; kader yh te pruve s' fbeltemi ali u' sedmemu letu sgubyo, taku yh te shlahadne do osmega, ali devetiga leta ohranyo. Vender se mure per tiem velku na eno dobro rejo, inu na flego, na luftne inu na zhedne hlieve, inu na nuzanje te kamenfke foli pomislit: Per enakem stanu tega sdrauja sgubyo doineouze od gmain inu shlahadne forte nih sobe poprei, kaker yh oui sgubyo.

Murete vi tai usele per sbirainy teh ouz na tilte forte ahtingo dat, katire nih sobe dougu ohranyo: katire sdravu, zheritvu sobnomefsu inu sdrave sobe imajo.

Zhres te prutistavike, katire sem jes dosieh mau naprei nefsou, bi jes imeu fhe velku, morebit tudé kai novega napreinefhi; pa ta velka zava med vami je fhe u' tem sposnani teh ouz, inu u' tei ouzhy rey premlada, inu neiskulhna.

Le satu, kar feda pride vafš profsim. Ahtingo imeite na paaranje ali na jesdenje teh ouz. Reshite use burne, zhemerne oune, katiri venzh duak koker voune nosyo. U' faku jessen te flabe, te burne, amoshnike od sebe daite. Pustite vafhe jagnezhe oune dougu nih matere sesat.

Nikar vafhe doine ouze h' smerti nemousite. Skerbite sa zhedne, preltrana, fuetle inu luftne hlieve: sa sdrave pafhe u' vigred, po leti inu jessen; boite se pred temi s' vodo oblitemi, mokremi, inu nil kemi kaker pred smertjo.

Skerbite sa kamenfko fou: sa dobro, sdravo, inu obiuno futringo po simi. Taku dougu da vi sa te rezhi prau neskerbite, vafhe ouze konz usamejo, po mno-shizah poginejo.

Nar te priedne kushne - inu druge bo-liesni, katire te shivadi nadlugiejo, fo lete; katire bom feda povedau.

Od gary ali Sheb.

Sheba je enu kushnu hudu: te boune shivadi tiltu tem sdravem zhafsi fkusi tifhanje u' hay, fkus perteknjenje per les hany, inu fkusi ribanje dodelyo.

Urshahi, katiri h' timu perloshnost dajo, so: ufe forte teh nezhednosti, katire vouno ali kosho ofkurnyo: topli, niski hlievi: ta zhemerna stela, gnui, fklatje, hlap ali sparniza, katire take materie od febe dajo: te pajenzhine: prah, katiri tem shivadi in vouno pade: to pomankanje te kamenfke foli, ta burna futringa: to sapertje teh shivadi, to hudu dershanje po simi; ufi leti urshahi to hudu naprei pernefsejo.

Tali, kir se tista sazhe, so herbet, ledje, krifh, urat, plezhe kolenske kosti, ti snoterfhi kraini tali teh priedneh inu sadneh beder, nar nevarneifhi so krafte; ona preje kosho, inu mesu, inu napravi ture inu otuk, katiri velkukrat nemorejo osdrauleni bit, u'obrafi ona nazhne vultnize, nufs, ozhy, vufhete inu roje, kader tite resgrudi ali snje, ona nazhne te kostazhe.

Da bodo ouze shebove gratale, morete vi per zeitu sposnat, kader vi abtingo imate. Od sazhetka, tu se pravi, poprei da kosha naga postane, posnate vi to hudu is te bresfarbane, blede, glihne, spazhene, temne, inu smertnofarbalte vouno; od tega sazazaniga umasa, katiri pod vou-

no kosho sakrye, inu is tega, da vouna rada vun gre, kader jo vi uliezhete.

Enu malu posdey fe leta boliesen perkashe fkusi nepokoi teh shivadi; fkusi nih ribanje inu derfkanje; fkusi vun padanje te voune; fkusi kosho, kira voune nema; fkusi te mihine ferblive miherje inu luike; iau h' fliednimu is teh kraštoveh, kervaveh, u' jedeneh turou ali otukou.

Kaker hitru tedai vi vidite, da vouna na herbtu, na uratu aii na drujeh krajeh farbo sguby, gorliese, inu glihna poltaja, murete vi prezei te boune od teh sdraueh odlozhit: to gor uftanu vounu blis per koshi odtrizh, inu ta umas s' enem fuknem blekam od koshe dou sribat, inu kir je use prou zhitu storjenu, ufaki dan en fledni nagi krai duakrat s' enim mozhnem lugam, katiri je is pepieva inu posufheniga kurjega klatja u' dishouni ali apneni vodi fkuhan, omit. Ta mitl taku dougu nuzaite, da ti fhebovi kray te koshe obene luske ali krašte venzh neperkashejo: potiem pomashite je s' eno shaubo, katira je is drobnu stouzheniga sabbatillemena (po niemfhku: **Sabatilsaamen**) s' folenem butram: ali pa is drobnu stouzheniga zher-

niga kihnega koriena, inu butra : ali pa is
shuepleniga zuetu, inu masti : ali pa is
obribanem kofhobrem ali shivem frebram,
inu mastjo, perpraulena,

Ufi ti mitelni osdravyo ouzam, volam,
inu konjam s'hebe, kader se taku nuzajo,
kaker vam je povedanu bilu. Tude lanie-
ni olei s' shivem frebram ali kofhobrem
u'enei dobru sateknjeni flashizi en pou-
ure trefti : ziegloustanoviz inu itu drujeh
shaub inu mitelnou preshenejo shivadim
krafte, s'hebe, garje inu vufhi.

Od snotra nesmiete vi tem shivadim
sa vol gary ali kraft obene sa kry s'zhifhen-
je arznye, tude obeneh mitelnou sa s'his-
sanje dati ; oni ym vezh s'hkodyo, kaker
pomagajo ; pa kamenko sou h' lisanju, do-
bro futringo, dobro stelo inu frifhen luft
murete vi ym ufaki dan dat, ali je vi
u' kratkem osdravit ozhete.

Od ouzhjeh ofsepniz.

Ouzhje ofsepnize niso ufaki zhafs te-
ga leta, tude nikar ufaku letu, nikar pou-
feh krajehi gmain. Zhafsi se sazhejo

u' vigred, zhafsi po leti, zhafsi jefsen, po simi malukeda vunudaryo.

One nepridejo od ofsepniz teh otruk; dokler ti otrozi morejo taku malu te ouze, koker ouze te otroke nateknit. one pridejo od eniga lafniga uremena, katiru yh napravi. Kader koli se to ureme napravi, taku ofsepnize na ouze napadejo. Sa tega volo vi vidite, da one velkukrat po due, tri lieta enu sa drujem te shivadi stfkajo, inu drugizh pet, sedem inu deset liet vun oftanejo.

Nar vezhkrat se one snaidejo u'topleh, u'rauneh inu nifkeh krajeh, inu nar dali se one u'globozhini gor dershyo. Malukeda yh bote vi u'gorah samerkali, inu kader tilte pridejo, nikoli nifo taku hude kaker na rauni semli, inu u' nifkeh krajeh.

U'timu shtuku se ofsepnize teh ouz s' ofsepnizami teh otruk s' glihajo, da fo one sdai mizhne ali rahle, sdai navarne, sdai dobre, sdai hude, sdai smertne. One se obernejo en dieu po uremeny teh ofsepniz, katiru yh naprei pernefse, en dieu po tem leshifhtui inu kakefnosti teh krajou, teh hlievou, inu teh pash, inu en dieu po tei vishi, kaker vi tem shivadim strieshete, kaker yh redite inu flegate.

Neverjemite, da bode ta bolesen rahla, inu ofsepnize bodo dobre, kader fo ouze, katire fo yh napadle, fo flabe, sgla-duane, inu nesdrave; kader one u' tefneh, u' temneh, u' nezhedneh, u' smerdliveh prebivajo; kader one burno, ali premalu fustringe imajo; na nifke, inu mokre pashe grejo, inu nizh od kamenfke foli h' lisanju nedobyjo. Ufi, katiri nih ouze taku dershyo, bodo kar famu velkukrat ofsepnize u' nih hifhi imeli, temuzh tude ta vezhi dieu od teh isteh bodo konz usele.

U' glihi vishi imate vi letu perzhakat, kader je ureme nesdravu, luft mokra, feihtna, meglena, kropna, inu hlapna.

Dobro vishne ofsepnize morete vi le u' vigred ali krai leta perzhakat; pa tude teda le perzhakat, kader je poprei ureme sa ouze sdravu bilu; kader fo shivadi dober futer, zhisto vodo, dobro pashe, dobro ogledanje inu flego imele; kader fo nih ozhy fuetle, inu ognjene, poprei da ofsepnize imajo; kader je nih sapa zhisto, nih ustne nebu terdnu, jesik zherstou dlasna ali sobnu mefsu terdu, truplu mefsienu, nikar napihnjenu, nikar pre toutu nikar pre medlu. Kader use lete lastnufti u' kup niso, nikar dobre ofsepnize nepostanejo.

Od kai koli sa ene forte pak ofsep-
nize morejo bit, taku one ufele na guifh-
neh krajuh tega trupla vunudaryo. One
pouftanejo na nofsu, na ultenizah, na tre-
pavizeh, na vufheteh, na itegneh, med
priednemi inu sadnjemi bedri, na vampu,
okuli riti, inu na timu fpudnimu kraju tega
repa, le teda po zielemu shivotu unvdar-
yo, kader fo ouze mihinu poprei oltrifhe-
ne bile, ali pa fo fkus garje ali fhebe vou-
no sguibile.

Kader to ofsepnifku ureme je shie
doifti te shivadi h' boliesni napravilu, zhres-
nje pride mersliza, inu ta mersliza fhe le
ofsepnize naprei perneffe. Nih vunudar
je pak taku mnogoteri inu neglihen, kaker
je ta mersliza mnogotera inu neglihna.

Kader je ta zhafs tega leta dober, tru-
plu sdravu, inu merselza premozhna ny,
taku one vezhi dieu pruti timu fhtertimu
inu petimu dnu vun udaryo, inu glih u' tel-
ku dnih sazhejo hetrat. Kaker hitru fo
srele, gor poknyo, s' zedyo fojo materyo
ali heter, fe prebernejo u' eno fkoryo, ka-
tira enu sa drujem odpade, kaker ti turi
inu otuki zielyo.

Kader je pak ta zhafs tega leta nes-
drau, truplu flabu, boliehaftu, merselze

premozhna, teda ofsepnize pazhafsney vun pridejo; one tudi niso taku erdezhe, kak te pruve: one so venzh vodene, u' kup stezhejo, inu se u' gorishtvu inu u' gnilobu prebernejo.

Nar te bulshi ofsepnize so tiste, katire ena friedmo velikust imajo: s' nem erdezhem okroglilam ali zirklam obdane, erdezhe inu pousdignjene, inu na sedmi dan so poune ene biele materie.

Menje dobre so tiste, katire so mihi-
ne, inu se u' kup dershyo. Per letieh bote usele velku hize inu eno možno merselzo samerkali, bote tudi videli, da je kosha po zieleu trupli ushgana. Ta nar vezhi nevarnost je po leti per eni velki hizi; ta velki dieu teh bouneh doby pluzhnu gorishtvu, inu u' zerkni.

Te nar huishi med usemi so pa tiste, katire eni bledi, blaukasti, beuhasti zirkli ali okroglile obdajo; katiri eno rauno inu noter u' tijnjeno podubo imajo: metno vodo, inu eno gnilo sokrovizo u' sebi obdershyo.

Kir koli vi take ofsepnize samerkate, je vaganu s' temi bounemi; malukeda ena shiyad per shiulenju ostane, per hladnem,

mokrem inu feuhtnem u' remeni use pozerkajo.

Glih taku se sgody tiltem, katire se u' hlapne ali u' sparnizhne hlieve saprejo; per katireh ofsepnize smerdyo, inu eno gnilo sapo imajo.

Tude tilte so u' navarnosti, katire pred unudarim teh ofsepniz blede, vodiene ozhy, enu mehku ustne nebu, en vedvu jesik, inu smerdlive sobe imajo.

Nar huifhi je tem iltem, katirem hitru ta drugi dan te bolesni shnoder is nufsa tezhe, inu ta shnoder je shupnat, jedezh, gniu, inu smerdliu; kir glaua, urat, inu vamp otezhe, goutanz se ushge, ine te boune u' fhifso padejo.

Kader pa ta bolesen rahlu sazhe: kader merselza huifhi postaja: kader ti kray, kir bi imele ofsepnize vun udarit, pozhafsnu inu rahlu otezhejo: kader nofsne luknje med tem fhtertem inu petem dnum le en malu fkuhane shlemovine vun shnodryo ali vun vershejo: kader lih u' temu zhafsu ofsepnize vun udaryo, shivadi so na eno friedmo visho boune, inu lusht h' jedi nifo sgubile, taku je eno dobru snaminje. Vender murete vi tude tu na starost, na muzh, inu na stan tega trupla teh

ouz pomislit: fusebnu pak murete na te breje videt sakai one per teh nar bulsheh ofsepnizeh suershejo — inu po tiem konz usamejo.

Zhresglaunu fo ofsepnize sa jagnete menje navarne, oni yh tude malukeda dobyo, da fo yh lih matere, katire oni sesajo, poune. Jes pa tu le od dobrreh ofsepniz govorim.

Per osdrauleni teh ofsepniz murete vi use letu dobru premislit, kar fem jes vam dosiehdub povedau.

Pred usem tem drujem murete vi te boune prezei od teh sdraveh odlozhit: tiste u' fusebnu prestrane hlieve pregnat: na zhafs tega leta, na mras inu topluto tega uremena prau ahtingo dat, inu shivadi skebnu po tistem dershat.

Vi murete hlieve zhednu ozhedit: okne inu duri, ali to ureme perpufti, odprit: vezhkrat nastuat, inu tem bounem to bulshi futringo, fusebnu toisto dat, katiro nar venzh shelyo.

Kader bi merselza per vunudari te bolesni mozhna naprei prishla, ofsepnize pak bi se dobre perkasale, teda daite tem shivadim trikrat na dan en pou shlize shuepleniga zuetu inu foli, taku dougo, da

ofsepnize hetrat sazhnejo; inu puštite yh per teh nar jafsnef'heh urah tega dneva na frai luft yti. Po leti je dobru, da one lih zelo nuzh s' vuna blieva ostanejo.

Ta priedšhribana arznya bo ali s' ene pou pesti otrobou, ali s' moko, ali tousto semlenem jezhuenam smief'hana, inu tem shivadim h' lisanju dana. Kader bi tiste uset nutle, taku gleite, da ym tisto u' enei frifhni vodi, ali u' enei moknati vodi dašte.

Velkukrat sgubyo te boune lufht h' fustru, kir so nih jesiki nezhisti inu umasani; per tei pergodbi s' zhifstite ym nih gobez s' ofsoleno vodo, taku drugizh jest sazhnejo.

Tude nufs inu ozhy murejo velkukrat s' frifhno vodo s' mite bit, kader one mozhit sazhnejo.

Kaker hitru ofsepnize hetrat sazhnejo, tem shivadim nizh druge arznye ne daite, kaker sou.

Kader so te boune saperte, taku ym en podougast štukelz shefe noter u' rit u' teknite, inu ym sounovodo h' pitju daite.

Kader so ofsepnize hude, gnile, u' kupštekozhe, taku usemite mlado dobouo fko-ryo, inu jo drobnu štouzite; smefheite enu telku kamenfke foli, ali pa te druje;

storite s'vodo enu goštu testu, inu pustite na tistem shivadi lisat.

She bulfhi bo to lisanje, inu mozhneifhi ta mitl, kader vi en tal galuna permiefhate. Tifti, katiri vino imajo, morejo tem bounem ufaki dan kako shlizo vina noter ulit.

Na mesti dobove fkurye morete vi tude stouzhene knopre, Rosmarin, shaubei, Quente, isopp ali enu drugu dobrudufhezhe selifhe uset.

Ali te boune fhifsajo, taku ym daite moknato shupo: shupo od opezheniga kruha, ali pa ufak dan due ali tribarti sa en oreh uriednu od te spoda sapifsane latverge.

Usemite fedmiro persten korien (po niemfhku **Tormetilwurze**)

povojeno lezho

od ufakega glih tale.

stouzite use ukup kenei fhtupi, inu sturite od branzhurjove ulage enu gošte testu.

Ali vi samerkate, da se te boune tefhku oddihujejo, da kashlajo, inu glauo priedi vun ltegyejo, taku morete verjet, da se je h' ofsepnizam pluzhnu ushganje perfadilu, inu se shivadi u' velki navarnosti snajdejo.

Ta nar hulfhi mitl, kar vi u'tei pergodbi nuzat morete, je ena harasta shnura na perfeh, katira se s' eno fhiroko duieresno jeglo fkusi kosho potegne.

Ali pa vi vidite, da se gerlu ushge, taku ushyte s' enem topem, spizhaltem, resbeljenem shelesam ene bleke u' kosho na goutanzi.

Kader se mersli otuki na enimu tallu perkashejo, taku varyte, da u' tiste ne rieshete; vi obudite gorifhtvu, inu shivadi ob shiulenje perpravite; kader pa hizni otuki gorgrejo, taku ih morete ofnat, kaker hitru fo godni.

Od metula, ali gnile teh ouz.

Obena bolesen sa ouze ni taku navarna, kaker tista, katiro vi gnyene ali gnilad imenujete. Ona use pokonzha, kader se tistei per zaitu nepomaga. Ona respufti na eno pozhasno visho to truplu, inu spufty kry u' shileh.

Per nje sazhetku je jo teshku sposnat; shivadi sgubyo nih sdrauje, bres tega, da one raunu foiga dobriga vun videnja kai sgubyo; nih truplu venzh gor

kaker dou jemle; nih herbet postane okrogou, inu nih vamp toust inu poun.

Pa use letu je ena fleparya; le bol na ouze altaite, katire se na tako visho s'preminyo, inu vi bodete videli, da niso venzh taku budne inu vefsiele, kaker drugebarti; bodete samerkali, da per vungnanji postopujejo, se vezhkrat spotaknejo, inu se hitru ushenejo, inu se kar venzh taku ukup nedershyo, kaker drujemali, kaku one na pashi raifhi to fuho kaker seleno trauo jejo; germe sa venzh imajo, kaker trauo: vi bodete nafhli, da nih ozhy ta navadni ogyn nemajo, temuzh da so venzh trudne kaker fuetle ali vefsiele.

Kader ta bolesen naprei gre, sazhejo tiliti tali bit mokri, vodieni, bledovidni, inu blaukasti. To ustnu nebu otezhe, jesik postane vedu, blied, mastliu, blatast, vedliu: sobnu mefsusguby fojo farbo inu terdobo: postane bledu, napihnjenu, mehku inu gobovu; smerdy, kaker per ludeh, katiri ustnu guitje imajo; lehku kervavu grata, kader ju vi poshlatate; sobi se siblejo, inu eden sa drujem vun padajo.

Vouna spremeny fojo farbo, inu sultobo, inu foi samonafeben vounatni duh; ona pomerta vun vidi, inu flabu u'koshi

tizhy. Ta olei, katiri jo u' sdravemu stanu porofy, je venzh vodien, kaker masten; venzh smerdliu, kaker dushez.

Tude kosha je premienjena; ona ni ma venzh shive erdezhe farbe, katira je temna, inu smertna. Serze flabu, hitru, inu kratku poudarja.

Kir koli vi te snaminje povanzhate, vi nizh dobriga od vasheh shivadi nemate perzhakat, nar menje pa teda, kader urat otiekat, inu vamp se napihuat sazhue. U' temu stanu je truplu ferderbanu, kri se je spustila, inu ulaga je gnila.

Kader vi te mertue gor rieshete, katire so na tei bolesni dou stopile, taku bodete vi mefsu isvodenenu, inu mehku, zhreve blede, s' shlemovino pouliezhene: lui u' mreni, u' kreselni, inu okuli ledvize shouzhast, selienkast, ali rumenkast: jetre kaker kuhane: flesenu zotastu, shouz ferderban; te toutte shile na jetreh, inu te shouzhnehodi s' millionami tenkeh inu ploshateh zhervou, ali taku imenuaneh metulnasteh poushou nabafsane nafhli, katiri se nikar od jaiz teh pioviz, temuzh od burnega trupel'kega stanu teh shivadi saredyo. Raunu tega bodete vi pluzhe u' kuppadene, bliede, vedle, inu na perseh, ta

ku kaker u' vampu velku vodieneh mihier-
jou nafhli.

Zherve na jetreh vi imate sa urshah
te boliesni, pa vi se golfate: ta gniloba
ima zelu en drugi podlog; ona pride od
gnilega lufta; od gnile, glenaste vode, od
mlakalteh, nifkeh pafh; od fiune, vodiene
traue; od pomankanja te foli; od poman-
kanja britkeh, dufhezhosdraveh selifhou;
ona nauftane od mokrega uremena, od rofs-
neh inu hlapneh hlievou; od pitanja, od
zhemerne oglede inu flege — kratku, od
ufega tega, kar zhrienje, fufebnu pa kar
jetre s' premeny, inu shouz ferderba.

Gore, inu vilhe, na katireh velku du-
fhezhosdraveh inu britkeh selifh rasti, ob-
varyejo ouze pred gnilobo, kader fe na ti-
fte shenejo, poprei da bolesen pofili, inu
to hudu poufodafhnu pouftane.

Med ufemi mitelni je fou, ta bulfhi,
ta nar sdaneifhi mitl — fufebnu, kader ga
vi per zeitu nuzate, inu tem shivadim je
sadoilti datte. Vi morete nym famo dat,
ali pa s' otrobami, s' touftu semlietem jehz-
menam ali oufam, s' touzhenem pelinam,
Rosmarinam, ishopam, ali shaubejam:
s' touzheno verbovo ali dobrovo tkoryo:
s' bibernellam, galgantam, ali s' enziano-

vem korienam: s' trabeliko, po niemſhku **Schierling**, ali kimino: s' pepievam od branzhurjovega leſa: s' ſejami: s' ſtouzhenim ſheladam ali knopram: s' ſtouzhenimi mrauli, s' galunam, s' britko folyo, poniemſhku **Bittersalz**, s' eno glashovino, katira ſe po niemſhku imenuje **Spieſſglas**, s' vianam i. t. n. smieſhat.

Sa zherve na jetreh je kaſtra en dober mitl, kader vi ouzam 20. ali 30. granou ali fernikou od tiſte u' enem pou maſſl-zhi od ſkuhanega pelina, vratizha, ali baldriana, od verbove ali dobove ſkurye s' ſterdjo ſladku ſtorjeno, od snotra noter daſte; svuna pa s' kaſtrovem ſhgaojam na tem pravem kraju teh ledy notersaribate.

Pametni goſpodary (pametni, pravim jes) morejo tude piſhem ſkufiti.

Vender uſi leti mitelni nizh nepomagaſjo, ali vi paſhe nepreminite: ouze na hribre, na gore ne gonite, ali tiſtem nikar sdrau futer nedaſte, inu hlieve zhedne inu luſtne nedershite.

Nar te bulſhi predvaruanſki mitl, kaſtiriga vi vaſhem ouzam per enem dougem mokrem, inu roſsnem ali ſeuhtnem uremeni ſuper to gnilobo dat morete, je ta ſpoda poſtauleni:

Usemite sa eno ouzo eno pouno shli-
zo foli, en pou shlize pepieva, enu pou
shlize fuhega stouzheniga pelina, en pou
shlize fuhega stouzheniga rosmarina, inu
en kuintl drobno stouzheniga glasha, kati-
ri se po niemshku imenuje Spießglas,
use letu sturite s' vodo h' enimu testu, inu
pultite ouze lisat.

Peti Odstauk.

Od lastnufti teh suin, inu nih fuseb-
neh bolesni.

Kai sa en nuz suinje sa vafho haushingo
imajo, obeden bol nevie, kaker vi: vi
posnate ta dobri shmah nih mesa, inu vie-
ste kai vafhi mofhni noter nesejo. Od
tega prida nih reje vam nizh nemam pried
pernesti; tu pak ozhem inu murem vam
povedat, kai sa eno forto vi redit murete,
ali vi lete dobizhke pogmerat, vafho hau-
shingo pobulshat; vafhe noterjemanje po-
vikshat ozhete.

Per isvoleni teh suin, katire si vi sa pleme sberete, imate tilte vishe dershat, katire fem jes vam per isvoleni te goveitke shivine priedpisau : isvolite si usele te nar sdraveifhi, te nar mozhneifhi te nar bulfhi.

Nikar telku na farbu negleite, ampak venzh na pleme, od katiriga so povershene.

Susebnu na tilte gleite, katire fe od drujeh ikusi velikust, inu dobri telefsni stan reslozhyo. Ali morete, taku si poyfHITE tilte, katire so douge, katire imajo fhiroke kraje, velke vampe, kratke inu mozhne urati ali fbinike, fhiroke persi, fhiroke inu kratke kolti tenko kosho, katire so budne, inu jedlive, le take vam pomagajo. Te mibine te trudne inu flabe nisso sa pleme, dokler one povershejo glihne mlade, ali pa tude amoshnike.

Stemi pounagemi, stemi spornemi, nestautnemi ja lih taku, kaker ene, taku te druge povershejo glihne mlade, susebnu kader fe sdrujemi nejesdyo.

Pred pet kватremi yh ne shenite h' merjazzu, ali vi od teh mladeh kai dobriga gor sredit ozhete.

Imate vi perloshnost inu freyost vafhe suinje h' diujem merjazem spuſtit, taku ſtariate tu: ſkusi tu bodete vi vafhe pleme pobulſhali, inu dobru ſeme u' vafhe hlieve perpravili.

Douga mokruta ſhkodye ſuinjam, inu tem drujem ſhivadim, kader ſe tiſte vun ſhenejo, ali pa ſe doma na ſuhem nederſhyo: one padejo u' bolesni, u' kugo inu po ſhopek konz uſamejo.

Is tega morete vi dol uſet, kakumozhnu vi fallate, kader vi mienite, da je tiſti ſuinſki hlieu tu bulſhi, ta ſdraveiſhi, katiri nar bol niſku leſhy, katiri je od ſnotra nar ſkurneiſhi, inu od ſvuna nar bol umasan.

Suinje zhednost ſoiga trupla ſa lubu imajo, kaker druge ſhivadi; kader ſe one u' blati valajo, tu ſe ſgody, en dieu, da ſe one ohladyo, ali pa da koſho od maſtnega umasa ozhiſtyo, katiri ſe je na nih gurni koſbi napraviu; taku yh tude tu jednu ſhelje napeluje, kader one na nyveh inu u' zekleh ryejo.

Tude ta ſuha hiza je nih ſdrauju ſhkoſdliva, ſuſebnu kader je dougozhofſna inu ſilna. Zelu te diuje ſuinje per nei u' zer-

knejo, kader obene lushe, mlake, ali zekle nenaidejo.

Kader te shivadi dougu le en futer jejo, se sgody, da one po zhafsu boune postanejo, fusebnu teda, kader one soli nedobyo. Lih tu se sgody, kader se one prepitajo; one padejo u' bolesni, u' krafte, u' ihetinalto gnilobo: one dobyo vulhi ali shivotje; nih i'lanina ali fhpeh se restaja, inu one ali na vodenizi, ali na nedehi, ali na eni drugi bolesni konz usamejo, ali se nesagerzhyo.

Letu se poglavitnu pergody tem istem, katire malukeda ali nikoli na frai luft nepridejo: katire fkus u'nih blati leshyo: katire nih truplu per enei velki hizi u' obenei lushi ohladit, inu od nih koshe umasa spravit nemorejo, katiri je ferby, shegazhe, ferderba, inu sategavolo te shivadi fkus inu fkus nadlugye.

U'take fkurne lushe yti vi fuinjam nemate branit; one is suoiga nagnienja tilte yfhejo: one se is ene i'kriune sapuvedi te nature u'tilteh valajo. Take lushe, zekle, inu blate nym neshkodujejo: temuzh yh le per sdravi ohranyo: one ffrifbajo nih kry, dajo muzh nih truplu, ozhiftyo nih kosho, potihnyo nih serbjenje,

inu shegetanje, pogmerajo shelje h' jedi, napravyo rast inu gorjemanje, itoryo melsu shmahneifhi, mast zheritavey, flanino ali speh terdneifhi. Bres fkurneh lush suinje taku malu gor jemlejo, kaker raze inu gofsi bres vode.

Bolesni inu kushne bolesni, katire nar navadneifhi zhres sninje pridejo, so, katire se tu spoda napreipostavyo.

Kraftovina inu vufhi.

Ni potreba, da bi vam jes te due hude rezhi popisau, kir yh ufaki zhlovek posna, one se gor dershyo na koshi, kir te shivadi od nih nasnanje dajo fkusi stanovitnu ribanje inu praskanje u' hlievi inu s'vuna hlieva; le te mitelne vam jes povedat ozhem, katire imate vi super te due bolesni nuzat.

• Nar poprei murete vi te shivadi na frai luft spustit: s'vodo oblit, inu kopat, inu u' blati valjat pustit, nar venz teda, kader se to hudu sazhne. Ali bulfhi nepostane, taku omyte te nezhedne kraje s' enem mozhnem lugam duakrat en dan, inu kader se posufhyo nuzajte to shaubo.

Usemite tri lote fuho stouzhniga taveha, ali pa kihnega koriena, eni pravyo zhimirjou korien, inu ga smieshaite med devet lotou butra.

S' to shaubo namashite te kraftove bleke dobru, inu saperte fuinje en pou dni nar menje u'en fuh, luften hlieu, da ta mitl fojo muzh stori; po tiem se te shivadi spet vun spustyo.

Je potrieba, da se pomasanje ponovy, katiru vi is tega dol uset morete, kader to serbjenje inu praskanje gar nehera, taku je nar bulshi, kader se ta drugi dan sgody, po tiem, kir fo shivadi poprei supet s' lugam umite bile. Kader pa vi shueplovu shaubu, ali pa kofhobrevu shaubu nuzat ozhete, taku murete vi u'eno apoteko yti, inu ahtingo imeti, da se kofhobrava shauba nikar pervelkubarti nenusa, inu se nikoli pretoustu nepomashe.

Od shetinske gnilobe.

Shetinska gniloba se malukeda fama sazhe; ona vezhi dieu pride od spufhanja tega shpeha, inu fkusi kervave korenize inu vunpadanje teh shetin od sebe nasnaje da.

Ta bolesea gre pozhasu naprei, ona je pa velku navarneishi sa shivadi, kaker krattovina, vezhi dieu zhres tiste fuinje pride, katire fe malu prehodyo, katire dougo, inu skus ene forte futer jejo, ali katire fe prepitajo.

Per fuinjeh, katire fe vun spushajo, inu fe fizer zhednu dershyo, fe leta bolesea nikoli nesnaide, ali pa malukeda; ozhte tai vi vafhe shivadi pred tem hudemu obaruat, pustite ym luft, futringo spremienite zhafsi, inu je sakolite ali pa predaite, kader per pitanju flabu jest sazhnejo; dokler u' tei pergodbi nemate vi od arzny obene, ali pa zelu malu pomuzhi perzhakat.

Zhres glaunu je leshy temu hudemu pred varuat, kaker pomagat teda, kaker je vun udarivu, mitelne sem povedou: fama natura teh shivadi yh imeti ozhe, le tu da ym yh vi perpustit ozhete. Tisti, katiri she kai pomagajo, so nesrevu sadje, shelod, ali shirje, bukouz, pitje od skuhane nega knopra s' esham smielhanu, zhišta apnjena voda, galunova voda, inu dobova skurja od mladega driuja ali vey. Leto skuryo! morete vi taku, kaker knoper, ali skuhat, inu tistu pitje fuinjem pit pustit, ka-

tirem fhetine vun padat sazhejo; ali ga morete drobnu ftlizzh, inu ufaki poubouni fuinj ufak dan duakrat eno pouno shlizo med futer smiefhat. (se saftopi, da fkur-ya mure poprei posufhena bit.)

Pa ufi leti mitelni pomagajo le od sazhetka te fhetinske gnilobe, inu le teda, kader je sdravu ureme, hlievi fo zhifti, fuhi inu luftni, inu shivadi rade jejo. Kader je bolesen pa shie prenemagova, ali pa je ureme dougo mokre, rofsnu ali feihtnu, hlapnu, hlievi temni, umasani, sparzhni: puftyo shivadi futer od ene jedi do te druje u' koriti ftat, bres tega, da kai velkega od tistega snejo: teda nikar arznye, nikar drugi mitelni nemajo mozhi tem bounem shiulenje ohdershat.

Pfhenivost.

Pfhenivost se le per fuinjeh sazhe. Nih natura to boliesen fama od sebe napravi. Jes jo yfhem u' enei zimi, katiro prafzi lih taku, kaker jagneti to naltavo h' mihierskuvesilnemu zhervu u' moshganeh od sojeh itareshou erbajo.

Od sazhetka je pfhenivost fkrita; fuinje, katire fo pfhenive, obeniga sna-

minia od ene bolesni sposnat nedajo; one so budne, jedlive, inu na videnje popounema sdrave, sa tega volo tude ta pshenivost od sazhetka ni navarna; kir se pakte shivadi u' kratkem nesakolejo, ali se ta bolesen nepreshene, taku teda ena bolesen poustane, katira speh skasy, mefsu inu ulago staja, inu obu je ostudnu stori.

Od tod pride, da velku ludy to pshenivost ali pshenu teh suinj s' bikouo bolesnyo, ali s' temi taku imenuanimi franzhosami so perglihali, inu sa tisto bolesen vun dali. Da je lih letu ena smota, je vender resnizhnu, da staruhasta inu posilena pshenivost mefsu teh suinj nezhednu, zhervivu, nesdravu, inu ostudnu stori taku, kaker ta staruhasta bikova bolesen to goveje mefsu napravi.

Suinje h' pshenivosti nagnjene gratajo taku, kaker h' shetinski gnilobi, kader dougo ene sorte futer jejo: kader imajo na frishni lufti, na zhisti, sdravi vodi, inu na sadoistnem prehajanju pomankanje: kader dougo u' tesneh, u' blatasteh hlieveh, ali u' mlakasteh dboreh leshyo: kader so prepitane gratale, ali na enei rezhi so pomankanje imele, katira bi nym h' sdrauju bila.

Nar navadneišhi leta bolesen u' frednei ūstarosti naprei pride; prau malukeda u' mladosti, u' ūstarosti pa ūkorei nikoli vun ne udari.

Veliku mitelnou vam bo super pūhenivost narataneh; ti pravi pak ūo leti, da se vi teh urshahou sogiblete, katiri h' temu perlošnost dajo. Kaker ena arznya se vam naprei da jed od graha, od seleniga inu ūubega sheloda ali shirja: ūteklemina (po niemūhku *Spieūglas*) s' pepievam inu s' otrobami: pitje od luga s' ūalmiakam ali amoniakem smieūhanu: ūteklelinou pulber (po niemūhku *das Spieūglaspulver*) od ūteklelineh jeter en quintel due ali tribarti na en dan dat, ti inu ūhe druy mitelni se hualyo; pa obeden med uūemi bi ne meu po saguiūhany eniga ūkuūheniga ūuinjopitouza *) to pūhenivost bol inu hitreiūhi pregnat, kaker te kuhinke pominje, katire se u' kuūraūtem ūody ukup sberejo, inu od eniga dnu do drujega ūuinjam h' pitju dajo. Katiri kuūraūtega ūodja h' ohranjenju teh pomyn nema, tiūti s' eno pilo kuūer spili, inu tiūtu pilenje s' telku ūolio smieūhei: inu pulūti ta

*) Gospuda ūStrunza.

kufer od foli szerat, inu dai od tega tem
pshenivim fuinym ufak dan sa eno shlizo
ureidnu med futer, ali pa u' nih pitje.

Shifsa.

Shifsa fe loti fuin vezhi dieu per mo-
krem inu merslem uremeni, nar navadnei-
fhi jesen inu vigred.

Ona je zhafi nuzna, zhafsi shkodliva:
ona pelje na, sdrauje, zhafsi na smert. Ka-
der shifsa te shivadi flabe nestori, inu ym
lusht h' jedi ne usame, taku se ni trebi
hudiga bat; ona szhifiti to truplu, inu sto-
ri te shivadi sdrave. Samu, kar vi per
tiem storit imate, je, da vi te boune pred
mokruto, inu mrasam obvaryete, inu yh
u' fuhe inu dobru nastlane hlieve postavi-
te. Arzny nizh ne nuzajte.

Kader se yh pak to hudo dougo der-
shy, usame tem bounem muzh, inu s' ti-
fto tudè lusht h' jedi: taku daite njm dua-
krat na dan, tu je s' jutra inu vezher eno
pouno shlizo drobnu stouzheniga sheloda,
ali lezhe, inu en pou shlize drobnu stou-
zhenega jalapovega koriena, inu eno pou-
no pest mokre mati ali otrobou h' jedi. Le-
ta mitl murete vi fusebnu nuzat, kader

klatje, katiru od shivadi pride, mozhnu smerdy: vi ga murete taku dougo nuzat, da se ta smrad sguby, inu shivadi veseleishi postanejo. Kader se tu sgody, inu shivadi naprei shifsajo, taku storite si leta pulber:

Usemite sheloda ali shirja ali pa lezhe 6 palti. Povodite taku dougo, da erjave gratajo, stouzite prou drobnu, inu smiesheite s' duema pounema pestmi stouzhene dobove skurye inu tuliku britke soli (po niemshku *Bittersalz*) inu smiesheite tem shivadim od tiltega med usako furingo sa eno shlizo uriednu. Vender murete vi raunu tega tistu, kar sem jes vam sgora povedau, nikar vun pustit, namrezh, da vi shivadi pred mrasam obvaryete, inu suhe obdershite. Bres tega predgleda ali fkerbi nepomagajo drugi mitelni nizh, temuzh shifsa gor nehera, te boune padejo u' grishu inu pozerkajo.

**Erjavost, Kraf, uratni otuk, ali diuy
ogin.**

Obena bolesen sa vafhe suinje ni taku pokonzhliva, kakor erjavost, kraf, ali uratuu ushganje. Vi jo imenujete ta diuy

ogin, inu per tiem saltopite enu hudu, katiru te shivadi hitru umory, inu obenei arzny nehenja.

Kader je ta bolesen per fuinjeh, ona nasnanje da skusi eno terdo, britko, hizno otezhenje ali otuk, katiri velkukrat sam urat, velkukrat pa urat, glavo, perfi inu vamp podusame, gertanz ukup stifni, brani oddihuat, inu u' kratkem shivadi sadul'hy.

Ta otuk je okrogou, podougat, istegnjen, inu niega farba je zhafsi suetlu erdezha, zhafsi temnu erdezha, zhafsi zhernuerdezha, sdai erjava, sdai fuinzhnufarbafta, sdai blekata, sdai stremnafta.

Nestori obeniga hetra, inu susebnu malukeda se resdely, ali restezhe; tu je urshah, da use boune shivadi pozerkajo.

Raunu tega otuka bodete vi fhe druge perkasanje samerkali, ali se vi am ufet ozhete; vi bote videli, da se shivadi s' mujo oddihujejo, hripetajo, gobez gor odprejo, jesik vun molyo, is nufa ym shnoder tezhe, is ozhies voda: da uftne nebu, inu jesik zhernuerjau, erdezho erjau, fuinzhnu farbaft, inu rivuz smertno farbaft vun vidyo: vi bodete samerkali, da so shivadi moznu trudne, mozhno shalofne, inu

sbritkuane: da eno filno merselzo inu velko hizo u' glavi imajo.

Vezhi dieu poustane ta bolesen u' mokreh inu mersleh lieteh, inu nar venz barti vun udari na tilteh krajeh, inu okulizeh, katiri nisku leshyo. Pa tude u' buli heh lieteh inu na bol visokeh opirjeh naprei pride; letu se fufebnu sgody, kader ta gorfski snieh posdu fhe le krejnika ali gospoinika kopny, inu shivadi tilto vodo pit murejo. Vender malukeda ute tuije boune gratajo, katire u' bounem kraju prebivajo. Zhafsi pride bolesen le zhres te stare, zhafsi zhres te mlade, zhafsi zhres te friedme, te riesane, ali neriesane, te toulte, ali te medle, breje ali doynz. Na leto pergodbo murete vi ufo vafho samerklivoft postavit: leta vam bo zhafsi venzh, kaker ufe vafhe arznye nuzala: ona vam bode pokasala, katirem bolesen nar venzh zu stavi, katire se venzh, katire menje od tega hudiga bat imajo.

Zhresglaunu na muzh teh arzny u' timu budimu vi nizh ne savupaite, kader je ta boliesen she vun udarila: arznye te boune shivadi noter uset nemorejo, nikar dol poshrit, inu da jo lih usamejo, taku

one poprei izerknyo, kaker da arznye fojo muzh vun spuftyo.

Tude ti unjani mitelni, katire vi na gumpe poloshite, sdrave shivadi nestoryo, nar menje teda, kader se otuk hitro sazhe, inu hitru gor srasti: kader fo shivadi poprei, da fo u' bolesen padle, velku terpele: kader fo nih truple fkusi malupridnu ogleju ali flegu sanemarane gratale: kader nih kry, ni erdezha, temuzh le vodienna. Masanje od iua, essiha inu kafre, obesuvanje ali umshlagi od shganja, essiha inu kafre, riesanje u' kosho s' nosham, haraste shnure inu taueh, inu velku druje rezhi, katire se vam ratajo, fo tu bres use mozhi inu bres nuza.

Velku vezhi dobizhik bodete vi ime-li, ali bote vi tiste shivadi obaruat ifkali, katire vam sdrave pried pridejo. Jes ozhem vam mitelne na roko dat, katiri vam per tiem pomagat morejo.

H' pruvimo pomujajte se ta urshah sgruntat, sakai fo suinje boune. Ali je ta velka hiza, taku yh shenite u' fienzo, u' hladne, veterne hlieve; pustite yh kopat, u' blati valjat, inu le u' teh hladneh urah vungnat. Ali je pa mokruta, od katire ta boliesen pride, ali fo ti mersli pou-

nozhni vetri, teda imeite te shivadi u' topleh, inu fuheh hlieveh — inu ali imajo drugi urshahi na tem hudem doug, taku se murete pomujat tiste pokonzhati, ipremeniti, ali pobul'hati.

H' drujemo murete vi, kaker hitru en fhtuk sboly, prezei te druge vun odgnat, inu u' en drugi hlieu ali krai postavit.

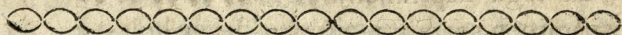
H' tretkimo daite ufaki shivadi ufak dan po duiekrat eno pouno shlizo kamenfke soli s' enem quintelnam galuna, inu enu ali due pesti pouno mati, otrobou, ali moke ukup smielhanu h' jedi.

Ali usemite namesti galuna drobnu stouzhenu dobovo ikuryo, knoper ali shelod en pou shlize, ali pa na mestu tega: ferbarjovu erdezhu farbu.

Ali pa stouzite shivu apnu, k. p. en funt, s' mesheite ju s' enem funtam fiunega iua, inu en pou funta shalitra, inu daite ufaki shivadi od tega ufak dan tri pouno shlize.

Tude ta terdi liefsni pepieu je dober, kader ga pouno pesti med pitno vodo ali med futer smielhate.

Vender ufi leti mitelni bodo pomagali, kader vi urshahe premenite, pobulshate, ali odlozhite, katiri to bolesen napravyo; dokler arznye kai malega, pa nikar use storit morejo: one so le mitelni en dieu sa pomaganje pa nikar popounema.

Sapopadik.

Na fienzu Marie Theresie	5
Beseduanje na deshelfku ludstvu	7

Pruvi Odstauk.

Od isvolenja teh bikou inu krau sa pleme.	12
Od hlievou	16
Od-pafsounikou te goveje shivine	19
Od vun gonjenja te shivine u' vigred ..	21

Drugi Odstauk.

Od pomory inu reslozhnosti ali mnogoterosti.	24
---	----

Sapopadik.

Od urshohou, katir tem kushnem bolesnam perloshnost dajo.	27
Od sposnanitneh snamin te shelodzhne kuge grishe ali taku imenuane preberaune fufhize	32
Od sposnanitneh snamin tega flesena pomorye ali taku imenuaniga gorishtua na fleseni	35
Od sposnanitneh snamin te napihnjnje bolesni, ali tega napihnjnja	38
Od sposnanitneh snamin te pluzhne bolesni.	41
Od bikove bolesni, ali taku imenuaneh franzosou te govedine	47
Od teh sposnanitneh snamin te bolesni u' shivinskem gobzu	54
Od teh sposnanitneh snamin te parklove bolesni	57

Tretki Oditauk.

Od teh naprau, koku se mure s'to bouno shivino obhoditi, kader ena kushna bolesen vun udari.	59
Od sadershanja te boune shivine per rey.	61
Od pitja sa te boune	65
Od hlievou sa te boune	67
Od poflou, stresbe, inu flege teh bouneh.	69
Samerkanje od vushanze teh arzny	71

Sapopadik.

Od nuza ali vushanze teh kosh tisteh shivadi, katire so u'kushni bolesni konz usele ; od pokopanja teh mertueh, inu zhejenja teh hlievou	74
Od ushafanja ali kakefhnofti teh sdraveh shivadi u' tisteh krajuh kir je kushna bolesen vun udarila	77
Od sadershanja teh sdraueh shivadi u' tisteh krajuh, u'katireh fe kushna bolesen snaide.	79

Shterti Odftauk.

Od isvolenja teh ouz sa pleme	86
Od sposnanja te starofti teh ouz	93
Od gary ali fheb	96
Od ouzhjeh ofsepniz	99
Od metula, ali gnile bolesni teh ouz	108

Peti Odftauk.

Od lastnufti teh suin, inu nih fusebneh bolesni	113
Od kraftovine inu ushy	117
Od fhetinske gnilobe	118
Od pshenivofsti	120
Od fhifse	123
Od erjavofsti, krafa, uratniga otuka, ali diujega ognja.	124

274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300

272

274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300

272

274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300

